

bistands- aktuelt

nr 10 desember
2009

YTRINGSFRIHET

FOTO: MARTA CAMILLA WRIGHT

**Kenyansk forfatter
fikk fristed i Oslo**

Side 24

www.bistandsaktuelt.no

Vietnamesiske **Bui Trang** opplevde sitt livs mareritt da tyfonen rammet den lille familien hennes.

FOTO: HEGE OPSETH

Bui betaler klima-regningen

■ Mens verdens mektigste diskuterer seg fram til en ny klimaavtale i København, strever verdens fattige med å tilpasse seg konsekvensene av global oppvarming. I Vietnam har flere hundre tusen mennesker blitt rammet av tyfoner denne høsten.

■ Lukten av katastrofe henger over de hardest rammede områdene i Phue Yen og Binh Dinh-provinsen. De har vært vant til stormer, men nå mener de at noe er annerledes.

■ – Vi har aldri sett en slik storm, aldri, aldri. Vi trodde ikke det ville bli så ille, sier Bui

Trang, mor til fem år gamle Nguyen. Hun er en av verdens fattige som kanskje må finne seg et nytt sted å bo – for å unngå å bli like hardt rammet når neste tyfon kommer.

Side 6-7 + leder side 3

B-Post Abonnement

RETURADRESSE: Bistandsaktuelt,
boks 8034 Dep., 0030 Oslo.

HAITI

**UD krevde
revisjon -
fredspartner
stengte dørene**

Side 4

RWANDA

**Asylant
i Norge
anklages
av FN**

Side 5

AFRIKA

**Trålnernes
tjuvfiske truer
Afrikas
fiskebestander**

Side 16-17

KAMBODSJA

**Tre ofre
for menneske-
handel
snakker ut**

Side 11-13

Du lærer så lenge du har bistand

Av Morten Eriksen og Andrew P. Kroglund, seniorrådgivere i WWF-Norge

DU LÆRER så lenge du har elever, heter det her hjemme. I Tanzania kunne det like gjerne hete at du lærer så lenge du har bistandsarbeidere.

Spørsmålet en tanzaniansk lærer stiller seg når han ser en del bistandsprosjekt utfolde seg er: Hvorfor skal jeg fortsette å svette i en elendig rønne på landsbygda hvis jeg kan sitte som bistandsarbeider med aircondition i byen, ha stor bil og sjåfør?

På et prinsipielt grunnlag må vi som bistandsaktører spørre oss om våre samarbeidspartnere er med i en spiral som trekker viktig arbeidskraft ut av offentlige stillinger, og hva det i så fall leder til. Norske lærere har hatt trange kår inntil nylig, synes de i alle fall selv. Men er du lærer i Tanzania, er situasjonen virkelig vanskelig. Heldigvis har lærere både i nord og sør noe utdannelse og er oppegående mennesker. De sammenlikner lønnsnivået. I Norge sammenlikner de med statsansatte, og med gode fagforeninger i ryggen fikk de et løft for noen år siden. I Tanzania ser læreren at det er i bistandsbransjen lønnsavansementet ligger. Begynnerlønn på 5-10 ganger lærerlønn er ikke uvanlig. Høyere i systemet kan 50 ganger lærerlønn være mulig. Kan dette forsvares?

I Tanzania ser læreren at det er i bistandsbransjen lønnsavansementet ligger. Begynnerlønn på 5-10 ganger lærerlønn er ikke uvanlig.

NORGE ER SOM bistandsaktør generelt opptatt av rettferdighet, miljø, likestilling, demokrati, menneskerettigheter, godt styresett og kamp mot korrupsjon. Men har vi glemt kampsaker som i norsk og europeisk utviklingshistorie var utslagsgivende for vår egen utvikling? Arbeiderbevegelsen har i mer enn 100 år hatt fokus på lønsspørsmål og generelle arbeidsforhold. Overser vi i bistandsbransjen dette området for sosial utvikling og utjevning? Har norske bistandsaktører noe å bidra med lønnspolitisk i de landene vi opererer i og med de organisasjonene vi engasjerer oss i? Burde vi alliere oss med LO's utenlandsavdeling? Norad og bistandsorganisasjonene bør sammen ta tak i den sosiale uretten en del av bistanden er med på å bidra til ved å støtte lønninger som ligger skyhøyt over det man ellers kan forvente. Har vi for eksempel reflektert nok rundt ekstreme lønnsforskjeller innen samme virksomhet og organisasjon? Kan bistandsaktører forsvare at det ikke blir gjort rede for hvilket lønnsnivå stater og organisasjoner, støttet av Norge, unner seg?

TILBAKE TIL VÅRT EKSEMPEL fra Tanzania: Det er akutt behov for lærere i hele landet, og lønnsnivået er så lavt at man faktisk ikke kan brødfø en familie på det en lærer tjener, det vil si godt under kr 1000,- per måned som minstelønn. Det er derfor ikke uvanlig at lærere tar seg annet arbeid ved siden av undervis-

En vanlig lærer i de fleste afrikanske land kan tjene ti ganger så mye hvis han får seg jobb som bistandsarbeider. Kan dette forsvares, spør artikkelforfatterne. Bildet er fra en skole i Kenya.

FOTO: KAREL PRINSLOO/SCANPIX

DEBATT

ningen. Det er greit nok, og skjer også i andre yrkeskategorier. Noen har det lettere enn andre, slik som politifolk og tollere, som raskt kan tjene like mye på korrump virksomhet som i selve jobben. Men for dem er det en fordel å beholde uniformen på, det er den som gir muligheten til ekstrainntektene. For lærerne, og ikke minst elevene, kan det i verste fall være at læreren deres heller jobber med annet inntektsbringende arbeid noen dager, i stedet for undervisning. Da blir det så som så med læringen. Eller elever må betale for undervisning selv om den skal være gratis. Samtidig må lærere svært mange steder ha klasser opp mot 200 elever på grunn av lærermangel og knappe budsjetter. Dette i en situasjon hvor det er akutt behov for økt satsing på skolen, både i form av antall lærere, finansiering av lærerlønn og utstyr til skolene.

SER MAN SÅ PÅ lønnsforholdene innen organisasjonene speiles forskjellene i samfunnet seg: Mens en godt voksen sjåfør med forsørgeransvar kan få kr 1500,- per måned, får en prosjektassistent i bistand tre til fire ganger så mye. Og hans prosjektleder? Seks ganger så mye. En vanlig lederlønn i en slik organisasjon? Vanligvis 20 ganger hva sjåføren i dette eksempelet tjener. Da nærmer vi oss en lektorlønn i Norge, kr 30-40 000 per måned. Det

er helt urimelig at han skal ligge på vårt lønnsnivå, i et system hvor hans kjøpekraft ligger på det mangedobbelte av vår egen. Vi som givere bidrar da til å vedlikeholde og opprettholde en dyp sosial urett, et klasse-skille mellom dem som er utenfor og innenfor bistandssystemet i utviklingsland, og som ikke ser seg tjent med vesentlige endringer.

For å sette det på spissen: De fattiges behov brukes på denne måten for å finansiere et lite mindretalls ekstreme inntekter. Den norske bistandsbransjen bidrar til å svekke idealisme og solidaritet når vi unnlater å stille krav til åpenhet omkring disse spørsmålene og om normer for hvor høye lønninger norske skattepenger skal bidra til. Og vi bidrar til nasjonal hjerneflukt bort fra for eksempel skolesektoren. Det må derfor bli like naturlig for oss å stille krav om lønnspolitikk og lønnsutjevning i bistanden Norge finansierer, som det er til å stille krav om likestilling, miljø, antikorrupsjon og så videre.

Dette er et problemkompleks som går helt til toppen i en del utviklingsland. Politikere i det kenyanske parlamentet bevilger seg høyere lønninger enn hva våre egne folkevalgte gjør. Dette er et grotesk utslag av grådighet uten sidestykke når man tenker på landets utviklingsnivå og vanlige folks lønninger. Eller hva med nabolandet Uganda, hvor

president Yoweri Museveni har kjøpt et privatfly av typen Gulfstream G550? Flyet kostet Ugandas slunkne statskasse den nette sum av 48,2 millioner dollar - om lag 335 millioner kroner. Det er ikke langt unna den sum Stortinget har bevilget til Uganda i år. Av de ca 400 millioner kronene som Norge gir Uganda hvert år, går 65 millioner rett inn i det ugandiske statsbudsjettet. Stortinget har bestemt at dette skal gå til å fremme utvikling. Allikevel har det ikke kommet ett eneste negativt ord fra Norge da presidenten kjøpte ett av verdens mest eksklusive fly.

MYNDIGHETER og organisasjoner har et felles ansvar for å fremme retten til en lønn det går an å leve av, lønnsutjevning og prinsipper om likelønn. Dette blir enda mer viktig i den avgjørende perioden vi står oppi, når miljø- og klimaproblemene gjør fattigdomssituasjonen enda mer prekær. Bedrifters samfunnsansvar er svært viktig - derfor må FN-systemet, globale nettverk som WWF, CARE, PLAN og Redd Barna se seg selv som bedrifter. Dette gjelder også andre norske bistandsorganisasjoner, med budsjett på over 500 millioner kroner, slik som Kirkens Nødhjelp. Det tilsier en kjøpekraft i mottakerlandene på 4-5 milliarder kroner. Da har vi et stort ansvar for å vurdere effekten av vår pengebruk. Det er derfor et godt signal at ForUM for Miljø og Utvikling nå vil sette søkelys også på denne siden av utviklingsdebatten. ■

bistandsaktuelt forbeholder seg retten til å lagre og utgi alt stoff i fagbladet i elektronisk form. Redaksjonen forbeholder seg også retten til å forkorte innsendte manuskripter.

På grunn av stor pågang av debattinnlegg, kronikker, reisebrev, o.l. vil mange artikler ikke komme på trykk.

Debattinnlegg honoreres ikke.

FØLG DEBATTEN PÅ NETT: WWW.BISTANDSAKTUELT.NO

Fremtidens bistand

Oddvar Espegren, leder av Christian Relief Network, mener fremtidens bistand må rettes mer inn mot de aller fattigste og mot Afrika.

To millioner kenyanske barn trenger mat

Karin S. Woldseth, stortingsrepresentant for FrP, skriver om sult og korrupsjon i Kenya.

Mot forandring i Burma?

Simon Rye, direktør ved Nobels Fredsenter, mener det er positivt at Obama har satt Burma høyere på USAs dagsorden. Norge og andre land bør følge etter, skriver Rye.

bistandsaktuelt

Fagblad om utviklingssamarbeid • Utgitt av Norad

Redaksjonen arbeider i henhold til pressens Vær Varsom-plakat og Lov om redaksjonell frihet i media. Det er bladets redaktør som har ansvaret for innholdet i bladet.

10/2009 – 12. ÅRG

Hvem skal ta regningen?

LEDER

En stadig varmere klode. Ikke noe annet problem har et større potensial til å ødelegge livsgrunnlaget på den jorden vi alle bebor. Og det haster. Parallelt med publiseringen av stadig nye illevarslende forskningsrapporter vokser det også fram et sterkt folkelig engasjement i mange land.

Likevel synes erkjennelsen om behovet for uegoistisk lederskap og handling ikke å ha seget inn over verdens toppolitikere. For når dette skrives ser det mørkt ut for en god avtale på klimatoppmøtet i København.

En juridisk bindende avtale, som optimistene hadde håpet på, blir det i hvert fall ikke. Det synes alle å være enige om. Snarere forhandles det nå om en politisk avtale som senere skal kunne bane veien for en avtale som er mer bindende.

Tidligere denne uka protesterte utviklingslandene med å marsjere ut av København-konferansens arbeidsgrupper. Det skjedde etter at USA og EU hadde satt seg imot en tekst som gikk langt i å stille krav til de rike landene om utslippskutt, mens den var mindre forpliktende på hva utviklingslandene skulle gjøre.

Utviklingslandene oppfatter det nå slik at de rike landene ønsker å bryte med prinsipper som ble nedfelt i Kyoto-avtalen og som det var enighet om på Bali-møtet for to år siden. Deres redsel knytter seg til om de rike landene nå vil velte store deler av regningen for klimatilpasning og utslippskutt over på dem. De minner om at det er de rike landene som har stått for det klart største bidraget til menneskeskapte klimaforandringer. De minner også om at de samme landene fortsatt har utslipp per person som er mange ganger tilsvarende utslipp for store utviklingsland som Kina og India. De minner også om at det er mennesker de aller fattigste landene som må bære de tyngste byrdene ved klimaendringene – med konsekvenser som havnivåstigning i Bangladesh og tørke i Afrika.

I denne saken er det ingen tvil om hvor vår sympati ligger, på samme måte som det er liten tvil om hvem som har det sterkeste moralske ansvaret for å betale for de skader planeten er blitt påført.

GZ

MÅNEDENS SITAT

«Det kjentes ut som om det var riktig mann som sto der for å ta imot Nobelprisen – men til feil tid.»

Forfatter Hans Olav Lahlum kommenterer fredsprisen i Dagsavisen 12. desember.

Nå kan du få **NYHETSBREV** fra bistandsaktuelt.no

Du kan nå abonnere på
en ukentlig nyhetstjeneste
fra Bistandsaktuelt.

Du mottar den –
sammen med ukens karikaturtegning –
rett inn på din pc!

Gå inn på
bistandsaktuelt.no/Forsiden/Nyhetsbrev
og skriv inn din e-postadresse.
Enklere kan det ikke bli.

Fredsinstittutt måtte stenge

UD nektet videre finansiering etter mistanke om økonomiske misligheter

Den mest sentrale partneren for norsk fredsinnsetning på Haiti er blitt nedlagt få måneder etter at Utenriksdepartementet krevde en spesialrevisjon av institusjonens regnskaper. I 2009 ble all bistand til instituttet stanset. UD mener fredsinstittuttet ISPOS bevisst somlet med å få gjennomført revisjonen.

HAITI

■ GUNNAR ZACHRISEN

Departementet mener at ISPOS hadde alle muligheter til, i samarbeid med Kirkens Nødhjelp og revisor, å legge til rette for en gjennomføring av spesialrevisjonen. Dette kunne skjedd i løpet av de første månedene av 2009, sier kommunikasjonsrådgiver Marte Lerberg Kopstad i Utenriksdepartementet.

Ledelsen ved institusjonen Institut Supérieur de Formation Politique et Sociale (ISPOS) avviser at den har trenert saken, og viser til at det er umulig å drive videre uten ytterligere norsk bistand. ISPOS' ønske om midlertidig norsk støtte for 2009 ble avvist. Derfor innkalte ISPOS' direktør Garaudy Laguerre til pressekonferanse i mars i år. Der meddelte han at fredsinstittuttet var nødt til å stenge, med den følge at om lag 100 studenter og lærere mistet studieplasser eller jobber.

KN-partner. Det var på bakgrunn av et mottatt varsel om mulige økonomiske misligheter at Utenriksdepartementet tok initiativ til en spesialrevisjon av institusjonen i 2008. Ifølge UD var hensikten med en slik spesialrevisjon å få bekreftet eller avkreftet en eventuell mistanke. Kirkens Nødhjelp (KN) har, sammen med UD, benyttet ISPOS som en sentral partner i sitt fredsbyggingssamarbeid på Haiti i flere år.

Garaudy Laguerre, direktør ved det haitiske fredsinstittuttet Institut Supérieur de Formation Politique et Sociale.

I Utenriksdepartementet hadde det imidlertid lenge vært en skepsis til det høye kostnadsnivået som ISPOS opererte med. Dette ble ytterligere forsterket da varselet om mulig korrupsjon dukket opp.

Den norske støtten til Haiti har hatt som mål å bygge tillit og forståelse mellom politiske og sivile aktører. Bildet er fra en demonstrasjon mot regjeringen i april 2008.

FOTO. SCANPIX/REUTERS/EDUARDO MUNOZ

Fryktet for egen sikkerhet. Av ulike grunner ble revisjonen forsinket og ble ikke gjennomført i 2008, blant annet viste det seg vanskelig å finne revisorer som kunne påta seg oppdraget i Haiti. En årsak var hensynet til revisorenes personlige sikkerhet.

Kirkens Nødhjelp skrev 30. januar i år et brev til UD der organisasjonen redegjorde for problemene og konsekvensene knyttet til at UD hadde stanset sine utbetalinger til fredsinstittuttet. Den norske organisasjonen ba om midlertidig støtte til ISPOS i en overgangsfase – fram til revisjonen var gjennomført. Blant annet ble det vist til at institusjonen allerede hadde startet opp semesteret og påtatt seg betydelige forpliktelser overfor lærere og studenter.

– Vi har hatt et nært samarbeid med UD i denne saken, og saken ligger nå til behandling i departementet, sier seksjonsleder i KN Johan Hindahl.

De hadde alle muligheter til å legge til rette for en gjennomføring av spesialrevisjonen i 2009.

Marte Lerberg Kopstad, kommunikasjonsrådgiver i Utenriksdepartementet.

For øvrig ønsker han ikke å kommentere om KN er enig i UD's beslutning om ikke å støtte en midlertidig videre drift av ISPOS.

35 mill. kroner. UD mener det ville ha vært i fredsinstittuttet ISPOS' interesse raskt å legge til rette for spesialrevisjon, slik at alle fakta kunne komme på bordet. Siden dette, ifølge UD, ikke skjedde, valgte departementet å avvise videre finansiering av institusjonen.

– I lys av det varselet som ble mottatt i 2008 – og den manglende gjennomføringen av spesialrevisjonen – fremsto det som klart for departementet at midlertidig finansiering ikke var aktuelt. Dette ble videreført til ISPOS via Kirkens Nødhjelp, opplyser kommunikasjonsrådgiver Marte Lerberg Kopstad.

ISPOS har det siste tiåret mottatt over 35 millioner kroner i norsk støt-

te. Etter at fredsinstittuttet nå har nedlagt seg selv, kan det bli vanskelig for UD å få gjennomført den ønskede revisjonen av instituttets økonomiske disposisjoner. UD har likevel ikke gitt opp å få den gjennomført. ■

ISPOS

■ ISPOS, Institut Supérieur de Formation Politique et Sociale, var helt siden starten i 1998 den sentrale partneren i den norske støtten til fredsdialog på øya.

■ Ved siden av å legge til rette for dialog mellom ulike politiske grupper og aktører, hadde institusjonen også utviklet seg til å bli en viktig kunnskapsinstitusjon.

■ ISPOS har det siste tiåret mottatt over 35 millioner kroner i norsk støtte.

– UD har visst om problemene siden 2006

Et belgisk-kanadisk evalueringsteam gjennomførte nylig en evaluering av den norske bistanden til fredsbygging i Haiti på oppdrag fra Norad.

Evalueringsteamets leder Raymond Germais er kritisk til UD's håndtering av ISPOS-saken. Han mener at spørsmålet om ISPOS burde samarbeidet om å få til en spesialrevisjon i 2009 har begrenset verdi, og viser til at UD allerede i lang tid hadde kjent til problemene.

– Våre kilder i Utenriksdepartementet forklarte evalueringsteamet at departementet ble gjort kjent med problemene i 2006 og at de burde ha reagert allerede den gang, sier Germais.

Han forteller at Det lutherske verdensråd (LVF), som også har vært en samarbeidspartner for ISPOS, allerede i 2002 klaget over ledelses- og regnskapsrutiner ved institusjonen. Svenske Sida trakk seg på dette tidspunktet ut av samarbeidet med

De burde ha reagert allerede den gang.

Raymond Gervais, leder av evalueringsteamet.

ISPOS, mens LVF nektet å ta på seg det finansielle kontrollansvaret.

– Allerede krisen i 2002 burde ha fått varselampene til å blinke. Likevel ble ISPOS-direktøren gitt nærmest ubegrenset tilgang til penger og makt ved at Kirkens Nødhjelp overtok Det lutherske verdensrådets kontrollrolle. Men det var kontroll «på lang avstand», og det var ingen heldig løsning, sier han.

Men, ifølge teamlederen, var det i 2006 at det for alvor begynte å duk-

ke opp informasjon i norsk UD om «overfakturering» og andre «merkverdigheter» ved ISPOS sin regnskapspraksis. Han oppsummerer UD's håndtering på denne måten:

– Mangel på adekvat respons på en krise, uansvarlige styringsbeslutninger og fravær av nødvendig grundighet.

Bistandsaktuelt har ikke lyktes i å få en kommentar fra ISPOS avgåtte direktør. ■

Anklages for støtte til opprørsgrupper

Rwandisk asylant uthengt i FN-rapport – forsveres av fredsmegler

FN-eksperter mener en rwandisk flyktning i Norge støtter brutale opprørere i DR Kongo. – Feil, sier norsk fredsmegler: – Mannen er en nøkkelspiller i arbeidet for demobilisering av opprørshæren og for å bedre forholdene for hjemvendte flyktninger.

■ JAN SPEED

DR KONGO

I flere år har Utenriksdepartementet støttet et prosjekt drevet av Pinsmenighetenes Ytremisjon (PYM) og kirkene i det østlige DR Kongo for å overtale ulike opprørsgrupper til å legge ned sine våpen. Det er et arbeid som har krevd samtaler med militære ledere som anklages for alvorlige overgrep og brudd på menneskerettighetene. Ulike kanaler, både i det rwandiske eksilmiljøet og gjennom kirkene, er brukt for å komme på talefot med motstandslederne. Samtaler og krigshandlinger skjer ofte parallelt. Kongos hær og FNs fredsstyrker (Monuc) driver også en felles militæroffensiv mot disse opprørerne.

FN-eksperter sår nå tvil om en av personene som har bidratt til å åpne den «norske kanalen», og som har bidratt til at den norske forhandlings-tilretteleggeren Kåre Lode har fått innpass. I en rapport som ble lagt fram i november mener FNs ekspertgruppe for DR Kongo at den rwandiske asylanten og Ap-politiker i Norge, Emmanuel Munyaruguru, er en av lederne for opprørsgruppen FDLR i det østlige DR Kongo. De mener beviset for dette er at hans hyppige telefonkontakt med forskjellige militærkommandanter i det østlige DR Kongo.

Fra september 2008 til august 2009 skal det ifølge FN-rapporten ha vært 103 samtaler mellom satellitttelefoner brukt av FDLRs militære ledere og Norge.

Feil. Kåre Lode ved Senter for interkulturell kommunikasjon avviser denne koblingen.

– Jeg har også store telefonregninger etter å ha ringt til satellitttelefonene til FDLR-militærkommandanter. Det betyr ikke at jeg bidrar til overgrep. Jeg ringer for å diskutere fred og demobilisering. Det samme gjør Munyaruguru, sier Lode.

Han er tilrettelegger for PYM-prosjekt som arbeider for demobilisering av FDLR-styrkene i DR Kongo. Lode går god for Munyaruguru.

– Jeg har hatt mye kontakt med ham over lang tid. Han er ekstremt aktiv i arbeidet for å få til en fredsløsning. Han spiller en positiv rolle. Munyaruguru har egne kanaler som går helt til topps. Sentrale folk i opprørsgruppene FDLR og RUD har tillit til han, sier Lode.

Munyaruguru sier til Bistandsaktuelt at han vil ikke slutte å snakke med folk i Kongo.

– Ja, jeg ringer til folk i opprørsgruppene fordi mange av dem er kjenninger fra universitet og fordi halvparten av min familie befinner seg i Kongo. Jeg snakker også med folk i den kongolesiske armeen, blant andre forsvarssjefen som jeg studerte på krigsskole sammen med i seks år. Jeg forsøker å hjelpe og løse konflikten. Denne rapporten gjør

Emmanuel Munyaruguru føler seg uthengt av en ny FN-rapport som hevder at han er støttespiller for FDLR-opprørerne i DR Kongo. Selv sier han at han ringer til militære kommandanter for å få dem til å legge ned sine våpen.

FOTO: TORGRIM RATH OLSEN/ NORDLYS

det vanskelig for oss å drive fredsarbeid. Kommunikasjon er viktig for konfliktløsning, sier han. Munyaruguru er i dag lokalpolitiker i Tromsø for Arbeiderpartiet og jobber som ingeniør i kommunen.

Han var offiser i den tidligere regjeringshæren i Rwanda (FAR) og arbeidet i forsvarsdepartementet. Mange FAR-soldater var delaktig i folkemordet i 1994. Da regimeskiftet fant sted i Rwanda kort tid etter, flyktet familien Munyaruguru til Sør-Afrika. Familien er flere ganger blitt truet på livet. De fikk etter hvert komme til Norge som kvoteflyktninger.

Overvåker. FNs ekspertgruppe for DR Kongo har som mandat å dokumentere våpen- og økonomisk støtte til opprørsgrupper, og den ulovlige smuglingen av mineraler som finansierer krigshandlinger i DR Kongo. De har spesiell fokus på den hutu-dominerte opprørsgruppen, De demokratiske styrkene for frigjøringen av Rwanda (FDLR).

Gruppen ledes av folk med tilknytning til folkemordet i Rwanda i 1994, og har sitt utspring i den tidligere rwandiske regjeringshæren og interahamwe-militsen. De anklages for omfattende bruk av voldtekt i krigføringen og for uttallige drap på sivile. FDLR samarbeider med opprørsgruppen Rally for Unity and Democracy (RUD-Uranana). Deres hovedfiende er den tutsidominerte regjeringen i Rwanda, men de kontrollerer store områder i det østlige Kongo.

Rapporten sier at 49 år gamle Emmanuel Munyaruguru er «en av de mest betydningsfulle støttespillerne til FDLR og RUD-Uranana i diasporaen». Han figurerer på en liste over 15 personer som er utpekt av kongolesisk og rwandiske etterretnings-tjenere som de mest innflytelsesrike

eksil-ledere av FDLR og RUD-Uranana.»

– FNs ekspertgruppe har tatt en etterretningsrapport fra Rwanda, som de bare har skrevet om. Det er ikke hold i dette, sier Munyaruguru, som har skrevet brev til FNs sikkerhetsråd der han avviser ekspertgruppens «insinuasjoner».

Munyaruguru er ekstremt aktiv i arbeidet for å få til en fredsløsning.

Kåre Lode, fredsmegler.

Pengeoverføringer. Ekspertgruppen mener det har vært «et høyt nivå av kommunikasjon mellom FDLRs militærkommandanter og kontakter i Tyskland, Belgia, Frankrike, Norge, Nederland, Tanzania, Uganda, Kongo (Brazzaville) og Rwanda.» I tillegg skriver de at «FDLR kommandanter i felt var også i kontakt med Edmond Habiyambere, Liliose Habiyambere og Fulbert Habiyambere, alle i slekt med Munyaruguru, og med andre individer i Norge som gruppen fortsatt arbeider med å identifisere,» heter det i rapporten.

FN-eksperterne skriver videre at myndighetene i et vestlig land samt noen tidligere FDLR-soldater mener at Munyaruguru har vært innblandet i «betydelige pengeoverføringer» mellom han selv og hans yngre bror Felicien Kanyamibwa, som de mener sitter i ledelsen i RUD-Uranana. Gruppen mener de har bevis for at broren i sin tur har overført midler til en sambandsoffiser for opprørerne i Lubero-området i nord-Kivu. FNs eksperter slår imidlertid også fast at de ikke har dokumenter som beviser at Munyaruguru har drevet med pengeoverføring.

FNs ekspertrapporter får stor medieoppmerksomhet. Tidligere er det likevel funnet en del feil i rapportene som dekker et område med få åpne kilder og mange politiske, økonomiske og militære interesser.

Driver hjelpeorganisasjon. Munyaruguru har reist til både Roma, Kins-

hasa og Goma sammen med Lode for å bistå i fredssamtaler. Dette har han informert utlendingsseksjonen ved Tromsø politikammer om. Politiets Sikkerhetstjeneste har også forhørt Munyaruguru om den siste FN-rapporten, uten at han føler seg mistenkt av den grunn.

Lokalpolitikeren er med og driver den Afrika-baserte hjelpeorganisasjonen Terre de Paix som støttes av den katolske kirken. Munyaruguru har på vegne av organisasjonen nylig søkt Utenriksdepartementet om støtte.

Kåre Lode mener at det er en klar vilje i store deler av FDLR-styrkene til å la seg demobilisere.

– Det er håp i et hengende snøre, sier han.

– Kravet er at det skal skje på en fredelig og verdig måte. De ønsker ikke å legge ned sine våpen, for så å bli samlet og sendt til Rwanda. De ønsker å velge hvor de skal kunne bosette seg. Det som hindrer dette, er den totale mangelen på tillit mellom FDLR og FNs fredsoperasjon MONUC. FDLR vil ha en spesialut-sending fra FN for å overvåke det som skjer, sier Lode.

Gransker flyktninger To FDLR-ledere bosatt i Tyskland, Ignace Murwanashyaka og Straton Musoni, ble arrestert av tysk politi etter at FN-rapporten ble presentert. De er mistenkt for å krigsforbrytelser og forbrytelser mot menneskeheten.

Tidligere har Rwanda bedt Norge utlevere 19 navngitte rwandere som har fått asyl i Norge, dette er personer som myndighetene i Kigali mener var innblandet i folkemordet i 1994. Kripas har saken. De har en egen enhet med ansvar for etterforskning av krigsforbrytelser og forbrytelser mot menneskeheten. Etterforskningen av denne saken er ennå ikke avsluttet. ■

Livet etter tyfonen

Klimaendringer vil gjøre Vietnams fattige enda mer sårbare

PHUE YEN (b-a): Verdenslederne sitter i København og diskuterer hvordan kloden kan reddes. I Vietnam sitter Bui Trang og lurer på hvordan hun skal bygge opp livet igjen etter tyfonen «Mirinae».

■ I VIETNAM:
HEGE OPSETH

VIETNAM

Det var en helt vanlig dag i november i år, Bui (30) og de andre snakket om advarslene som var kommet om tyfonen. De tenkte at det som var i vente ville være håndterbart. Bui passet husdyrene og sønnen Nguyen (5), mens hun holdt et vaksomt blikk mot himmelen.

Så kom tyfonen. Den fryktede vinden. Og et voldsomt regn. Alt med en styrke som gjorde at menneskene hadde lite å stille opp med.

– Vi har aldri sett en slik storm, aldri, aldri. Vi trodde ikke det ville bli så ille, sier Bui.

Sikkerhetstrussel. Og mens de fattigste i Vietnam plukker opp restene som er igjen, presenterer utenriksminister Jonas Gahr Støre og Al Gore en dramatisk klimarapport i København.

Om det som hevdes i rapporten blir en realitet, kan Bui bare forberede seg på flere og tøffere stormer i de neste tiårene. Havet kan stige enda mer, dobbelt så fort som forventet. Det er en reell mulighet for at det kan stige kanskje to meter i dette århundret, hevder rapporten «Melting snow and ice – a call for action». I så fall er det langt raskere enn selv de mest dramatiske scenariene fra FNs klimapanel.

Isolert. Økende havnivå vil gjøre mennesker i lavtliggende områder enda mer utsatte for ekstreme vær- og naturfenomener som tyfoner og tsunamier. Klimaendringene vil dessuten bidra til at slike fenomener kommer hyppigere og med økt styrke, mener klimaforskere.

Med en styrke på 150 kilometer i timen rammet tyfonen Mirinae de samme områdene som ble herjet av tyfonene Ketsana og Parma tidligere i høst. Folk søkte tilflukt på takene da vannet fosset inn, mange ble reddet i båter. Ennå, flere uker etter at naturkatastrofen rammet, sitter folk isolert i fjellandsbyer. Mange er avhengig av at mat blir droppet fra helikopter for at de skal overleve.

Bui var fanget i det lille huset sitt i Phue Yen-provinsen. Det knakte og brakke i sammenføyningene. Noen meter unna, hos nabokona Tran, kjempet de for å holde hodet til husstandens eneste ku over vann, mens andre fikk fatt i en båt. Vannet stod nesten til taket. Da vinden roet seg, padlet de over til Bui.

– Jeg tenkte at jeg kan ikke dø, jeg må jo passe på sønnen min, sier hun og tar et godt tak rundt guttungen.

I den lille landsbyen blir ikke hverdagen helt den samme. Som alltid, det er de fattigste som rammes hardest, og de hadde så lite, så lite, før stormen kom.

– Vi har bare klærne vi står og går i, sier Bui.

– Nå vet vi ikke helt hva vi skal gjøre.

Bui og sønnen Nguyen ble hentet i båt etter tyfonen. Vannet stod nesten til taket. – Jeg kunne ikke gi opp, sier hun.

77 Vi trodde aldri det ville bli så ille.

Bui (30), overlevende etter tyfonen Mirinae.

Hjelper hverandre. I ukene som har gått etter at vannstanden igjen sank, har menneskene i landsbyen hjulpet hverandre så godt de kan. For de som mistet en av sine nærmeste, har det vært ekstra vanskelig. De skulle så gjerne ha sendt med dem noe på den siste reisen slik tradisjonen krever. Derfor har naboer og andre samlet sammen mat, sigaretter og klær for å sende med og ære de døde. De har også forsøkt å få bort murstein, planker, trær, løv og søppel og å tørke risen som ble våt.

Veldig mange husdyr – kuer, griser og kyllinger – døde. Det betyr at livsgrunnlaget er borte for mange småbønder. Og uten penger er det vanskelig å finne en måte å starte på nytt på. Mange steder deler regjeringen eller Røde Kors fremdeles ut rasjoner av ris til de aller mest sårbare.

Ikke nytt. Lukten av en katastrofe henger over de hardest rammede områdene i Phue Yen og Binh Dinh-provinsen i Vietnam. I flere mil er

det ødelagte bygninger, råtne blader og søppel.

Det er redsel i de hardest rammede områdene.

– Tyfoner er ikke noe nytt fenomen i Vietnam. Det er styrken. Det er tidspunktet. Det er hvor raskt flommen kommer. Det er hva som skremmer, forteller en representant fra Vietnam Røde Kors.

Ifølge den årlige World Disaster Report ble 213 millioner mennesker rammet av naturkatastrofer i 2008. Det tvinger bistandsaktører til å ten-

Målrettede angrep på kvinner og barn

En av skolene i Phueyen-provinsen som ble rasert da flommen kom. Nå vil regjeringen flytte mange skoler.

Mange har laget midlertidige boliger i ruinhaugene av sine gamle hjem.

ke annerledes og øke satsingen på forebygging og minimering av skader som oppstår på grunn av voldsomme naturkrefter.

Tidlig varsling. Vietnam blir av mange sett på som et godt eksempel på at utvikling og bistand fungerer. Nå truer naturkatastrofer og klimaforandringer med å stoppe utviklingen og ødelegge mye av det som er oppnådd de siste tiårene.

Til tross for at regjeringen i Vietnam advarte om at en storm var på vei og sannsynligvis ville slå inn mot land 2. november, mistet 69 mennesker livet bare i BinhDihn-provinsen. Titusener ble evakuert, folk forsøkte å sikre husene sine med sandsekker, uten at det hjalp. Over 60 000 hus ble oversvømt eller totalt ødelagt da Mirinae rammet.

Det som har gjort situasjonen enda verre er at mange i regionen fremdeles slet med ettervirkningen av tyfonen Ketsana, som drepte over 160 mennesker i september.

Dyster rekord. 2008 var et rekordår for naturkatastrofer, rapporterer Centre for Research on the Epidemiology of Disasters (CREED). Forskningsinstituttet har beregnet de humanitære og økonomiske kostnadene knyttet til naturkatastrofer for 2008. Til sammen omkom 235 000 mennesker i verden i disse katastrofene. Økonomisk kostet ødeleggelsene over 1200 milliarder kroner. Hvert år rammes om lag 250 mil-

lioner mennesker av naturkatastrofer. Det er dramatiske tall.

Mens det i årene 2000-2007 var gjennomsnittlig 66 000 mennesker som årlig mistet livet i naturkatastrofer som jordskjelv, flom, tørke og sykkloner, er dødstallene for 2008 mer enn tredoblet: Over 235 000 mennesker mistet i fjor livet på grunn av naturkatastrofer. Den samme galopperende utviklingen viser de økonomiske kostnadene forårsaket av ødeleggelsene: Mens naturkatastrofer i årene 2000-2007 i snitt forårsaket ødeleggelse for om lag 520 milliarder kroner, er prislappen for fjoråret på over 1200 milliarder kroner.

På flukt fra været. FNs klimapanel slår fast at 150 millioner mennesker innen år 2050 vil kunne bli fordrevet som følge av klimaendringer. Andre forskere mener tallet vil ligge nærmere 200 millioner.

Minst 20 millioner mennesker ble fordrevet av klimarelaterte katastrofer som flom og storm i 2008. De fleste i Asia, det viser rapporten «Climate Changes: People Displaced» fra Flyktninghjelpen.

Bui i Vietnam er én av dem som kanskje må finne seg et nytt sted å bo som følge av klimaforandringene.

- De sier vi kanskje må flytte høyere opp for å ikke bli rammet så hardt når neste tyfon kommer. Jeg vet ikke, dette er jo hjemmet vårt, sier Bui. ■

Volden øker i Sør-Sudan og givene prioriterer ikke nødhjelp i tilstrekkelig grad. Det er konklusjonen i en fersk rapport fra Leger uten Grenser. Samtidig som de humanitære behovene er prekære står fortsatt nærmere 2,5 milliarder kroner ubrukt i Verdensbankens fond for utvikling av Sør-Sudan.

■ TOR AKSEL BOLLE

SØR-SUDAN «De kom om natten mens vi sov. Jeg ble skutt. Kula slo meg i bakken og jeg ble liggende å skjelve. Flere av mine brødre og søstre ble skutt og drept. Jeg løp og falt, løp og falt, til slutt kastet jeg meg ut i elven og gjemte meg. Slikt skal ikke skje. Folk bør leve i fred.» Denne øyevitneskildringen fra en ti år gammel sør-sudansk gutt er en av flere dramatiske beretninger i en ny rapport om Sør-Sudan fra Leger Uten Grenser. Ifølge rapporten har 2009 har vært det voldeligste året i Sør-Sudan siden fredsavtalen mellom nord og sør ble inngått i 2005. Den økende volden bidrar til å forverre en allerede svært vanskelig humanitær situasjon. Leger Uten Grenser er sterkt kritisk til det man mener er givernes og hjelpeorganisasjonenes manglende respons på de voksende behovene for akutt hjelp

- Om ikke verdenssamfunnet legger om kursen i Sør-Sudan, vil klinikker slippe opp for medisiner, pasienter med skuddskader vil nå fram til medisinsk hjelp altfor sent, og mange vil ikke motta noen hjelp overhodet, sier programsjef i Leger Uten Grenser, Dag Horntvedt.

Går etter kvinner og barn. I rapporten «Facing up to reality: Health crisis deepens as violence escalates in South Sudan» får den beryktede opprørsbevegelsen LRA samt oppgjør mellom ulike etniske grupper mye av skylda for volden. Leger Uten Grenser er svært bekymret over at det ser ut som sivile, særlig kvinner og barn, er særskilte mål. Det ser også ut til at angriperne bevisst går inn for å drepe. Tre ganger så mange mennesker drept som skadet i an-

grepene, og av de Leger Uten Grenser har behandlet, har ni av ti skuddskader.

- Vi behandler urovekkende mange kvinner og barn. Det ser ut til angriperne bevisst går etter disse gruppene, det representerer noe nytt i forhold til «vanlige» konflikter om kyr og beiteområder, sier Dag Horntvedt. Så langt i år har over 1000 mennesker blitt drept i Sør-Sudan og titusener har måttet flykte fra sine hjem. Horntvedt ønsker ikke å spekulere i hvorfor angriperne går etter sivile, men fastslår at angrepene bidrar til å gjøre situasjonen svært spent i deler av Sør-Sudan.

Sykdom og sult. Den økende volden forverrer en allerede elendig medisinsk situasjon i Sør-Sudan. Tre av fire mennesker mangler tilgang til grunnleggende helsetjenester. Utbrudd av blant annet malaria og kolera tar mange liv. Volden bidrar også til å det blir enda mindre mat i områder hvor situasjon i utgangspunktet er vanskelig. Leger Uten Grenser har blant annet behandlet langt flere barn for underernæring i år enn i fjor.

Forbløffende tregt. I rapporten kritiseres hjelpeinnsatsen til Sør-Sudan og Leger Uten Grenser er kritisk til flere av fondene og mekanismene givene har etablert for å skape utvikling. Verdensbankens fond for Sør - Sudan (MDTF) blir karakterisert som «forbløffende tregt» og Leger Uten Grenser mener også at fondets byråkratiske rutiner og krav har ført til en rekke alvorlige problemer. Blant annet frykter man at manglede utbetalinger til medisininnkjøp kan føre til at man går mer eller mindre tom for viktige medisiner en rekke steder i 2010.

Tall Bistandsaktuelt har fått fra Utenriksdepartementet viser at Verdensbankens fond har om lag 418 millioner dollar, drøyt 2,4 milliarder kroner, stående ubrukt. Hvor mye av dette som er norske penger har UD ikke gjort beregninger på, men Norge har utbetalt over 500 millioner kroner til fondet for Sør-Sudan siden 2005. Våren 2009 ble imidlertid de norske utbetalingene stanset fordi så mye penger fortsatt ikke er brukt. ■

NOTIS

Norge kutter programstøtten til FN

FNs mat- og landbruksorganisasjon, FAO, får trolig ingen norske tilleggsmidler neste år. Det betyr kutt fra 35 millioner kroner til null.

- Budsjettposten er redusert med 58 millioner. Tilleggsmidlene går til å finansiere programssamarbeidsavtaler med FN-organisasjonene, og i FAOs tilfelle vil vi ikke inngå noen avtale om programstøtte for 2010. I stedet vil FAO få øremerket støtte til blant annet tiltak mot avskoging. Samlet sett vil FAO derfor motta mer bistandsmidler enn tidligere, sier underdirektør i FN-seksjonen, Lars Petter Henie.

Også programavtalene for FNs organisasjon for utdanning, vitenskap og kultur, Unesco, FNs program for narkotika og kriminalitet, UNODC og den internasjonale arbeidsorganisasjonen, ILO reduseres.

-Jeg tror ikke det er til å unngå, uten at jeg nå kan si hvor store kuttene blir. Men den totale bistanden til FN-systemet over statsbudsjettet blir ikke redusert. Dette handler mer om at vi kutter på noe for å øke andre steder. Vi gir bl.a. 500 millioner kroner til jenters utdanning gjennom UNICEF. Men for FAO, hvor vi kutter all programstøtte, vil følgene bli merkbare for enkelte deler av virksomheten, sier Henie. ■

Kritikk mot innsamlingsmetoder

Stiftelsen Child Africa en gjenganger hos Forbrukerombudet

Forbrukerombudet har mottatt en rekke klager både på stiftelsen Child Africa og telefonsalgfirmaet Fulfilment.

■ TOR AKSEL BOLLE

I forrige utgave skrev Bistandsaktuelt en kritisk artikkel om den norske stiftelsen Child Africas arbeid i Uganda. Vi omtalte blant annet de store inntektene stiftelsen har fra sitt telefonsalg av postkort som utføres av selskapet Fulfilment.

I 2007 startet Child Africa sitt samarbeid med Fulfilment, et av Norges største telemarketingselskaper. Fulfilment oppgir å ha over 550 ansatte og har såkalte call-sentere på seks ulike steder i Norge. På oppdrag fra Child Africa ringer selskapets telefonselgere opp potensielle «kunder» og forsøker å overtale dem til å kjøpe postkort til støtte for den norske stiftelsen. Hvis kunden sier ja, kan vedkommende velge om han eller hun vil betale fra 200-300 kroner og oppover for noen kort med Child Africas logo på.

Tok 90 prosent. Hvor mye av givernes penger som går til Child Africa og hvor mye som går til Fulfilment vil verken selskapet eller stiftelsen oppgi til Bistandsaktuelt. Men advokat Børre Hagen i Innsamlingskontrollen sier at det er hans erfaring at minst halvparten av de innsamlede midlene ender opp hos firmaet som står for innsamlingen. Skulle det stemme for samarbeidet mellom Fulfilment og Child Africa, betyr det at norske husholdninger har gitt minst 10 millioner kroner til stiftelsens arbeid i løpet av 2007 og 2008. I en serie artikler i Kapital i 2005 kom det fram at Fulfilment den gang tok opp til 90 prosent av pengene som ble samlet inn til ulike hjelpeorganisasjoner.

Ok å bløffe. Bistandsaktuelt har intervjuet en ung kvinne som i 2008 jobbet som telefonselger for Fulfilment. Hun ønsker ikke å stå fram fordi hun fortsatt har venner som jobber for Fulfilment og fordi det vil

Slike kort selger selskapet Fulfilment for Child Africa. Den eldre kvinnen som fikk tilsendt dette kortet fikk også en regning på drøyt ett tusen kroner. Child Africa var ikke registrert som en hjelpeorganisasjon i Kenya da hun fikk regningen.

være en belastning for henne på det lille stedet hun bor.

– Jeg jobbet der en kort periode og sluttet fordi det virket helt useriøst. Vi samlet inn penger til Child Africa i to skift, med ca 20 på hvert skift. De som lærte oss opp sa at det var helt ok å bløffe og å overdrive, bare vi ikke la på så mye at vi ble avslørt av den vi ringte til, sier hun. Ifølge kvinnen var det helt vanlig at hver telefonselger fikk inn 3-5000 kroner per skift.

Forbrukerombudet: – Velkjent. Hos Forbrukerombudet kjenner de godt til både Child Africa og Fulfilment.

– Vi har hatt flere klager på Child Africa og måten Fulfilment samler inn penger til organisasjonen på. Det er uvanlig at hjelpeorganisasjoner får klager i det hele tatt, derfor har vi lagt merke til denne organisasjonen, sier Ida Torgersdatter Øygard som er jurist hos Forbrukerombudet. Ifølge Øygard dreier det seg om flere ulike former for klager

– Noen klager på at de blir ringt selv om de har reservert seg mot

telefonsalg. Andre klager på det vi kaller negativt salg, det vil si at de mottar varer de ikke har bestilt. Noen har også klaget på måten telefonsalget blir gjennomført på, sier Øygard.

«Døve på grunn av skyting». En ivrig selger for Child Africa ringte til Bistandsaktuelt redaktør, Gunnar Zachrisen, for halvannet år siden. Ifølge selgeren hadde det vært kamphandlinger i Ugandas hovedstad Kampala og mange barn hadde blitt drept på grunn av all skytingen. Nå skulle stiftelsen satse på undervisning for døve barn. For 500 eller 1000 eller 2000 kroner kunne han være med å redde barn i Afrika, fikk Zachrisen vite. Da han sa seg interessert, men først ba om å få tilsendt mer informasjon om organisasjonen, svarte selgeren med å legge på røret.

Bistandsaktuelt har snakket med flere andre personer som har hatt ubehagelige opplevelser med telefonselgere som selger postkort til inntekt for Child Africa. Flere har

reagert på hva slag informasjon de får om Child Africa arbeid, noen er blitt oppringt gang på gang selv om de har bedt om å ikke bli oppringt igjen mens andre igjen har fått høye regninger med kort fra Child Africa selv om de ikke har sagt ja til å betale for kortene.

Da Aftenposten nylig satte fokus på det uregulerte innsamlingsmarkedet i Norge var det flere lesere som henvendte seg til avisa på grunn av Child Africa. «Child Africa er de værste. Over 30 tusen prøvde de å få fra min slektning», skrev blant annet en fortvilet slektning av en dement.

Er seriøse. Markedssjef Anders Ihler hos Fulfilment ønsker ikke å kommentere de anonyme påstandene fra den tidligere ansatte kvinnen Bistandsaktuelt har snakket med. Men han understreker at Fulfilment er en seriøs bedrift som driver en kommersiell virksomhet.

– Vi gir grundig opplæring av alle våre ansatte. De får beskjed om at det er fullt tillatt å være overbevisende, men at de ikke skal utsette de som blir oppringt for press. Og løgn eller feilaktig informasjon skal selvfølgelig ikke forekomme, sier Ihler.

Solberg fornøyd. Child Africas styreformann Rino Solberg er svært fornøyd med samarbeidet med Fulfilment. Ifølge Solberg er det nettopp samarbeidet med dette selskapet som vil gjøre det mulig for Child Africa å bygge skoler i Afrika. Han avviser at telefonsalget skjer på en useriøs måte.

– Jeg har vært hos Fulfilment og gitt klare beskjeder om hva som skal sies om det arbeidet vi driver. Jeg vet at Fulfilment er svært strenge og nøye på opplæring av sine ansatte og at de har gode rutiner. En gang i mellom kan det jo hende at en ungdom blir litt ivrig, men det er unntaket. Jeg har faktisk selv hørt på lydopptak at kunder som benekter at de har sagt ja til et kjøp de allikevel har gjort. Uansett, dersom en kunde påstår at noe er feil, så sletter Fulfilment fakturaen umiddelbart, sier Solberg. ■

Vi har hatt flere klager på Child Africa.

Ida Torgersdatter Øygard, Forbrukerombudet.

Revisor sterkt kritisk til Better Globe

■ TOR AKSEL BOLLE

Revisor er sterkt kritisk til regnskapsføringen i selskapet Better Globe, der Rino og Julie Solberg fra Moss spiller sentrale roller. I Bistandsaktuelt sak om stiftelsen Child Africa i forrige nummer omtalte vi blant annet selskapet Better Globe. Child Africa styreformann Rino Solberg er også styreformann i Better Globe. Selskapet tjener penger gjennom salg av trær til sine investorer, trær som plantes i Kenya. En del av trærne investorene betaler for gjennom Better Globe gis ifølge selskapet bort til fattige bønder i Kenya eller til områder i landet som trenger det. Noe av pengene investorene betaler inn skal gå til Child Africa og Better Globes arbeid med mikrofinans.

Selskapet har høye ambisjoner og vil «gjøre mer for å bekjempe fattigdom i Afrika i løpet av de 20 neste årene enn noen annen enkelt orga-

Better Globe mangler «tilfredsstillende forretningsrutiner og intern kontroll knyttet til driftskostnader».

nisasjon». Årsregnskapet for 2008 viser at Better Globe i fjor hadde inntekter på drøyt 9,3 millioner kroner. Det viser også at 70 prosent av aksjene i Better Globe eies av selskapet Vision Investment Ltd., et selskap som eies av Child Africas administrerende direktør Julie Solberg og hennes familie.

Ifølge Better Globes regnskap ble 6,6 millioner kroner i fjor brukt på posten «varekostnader», ifølge fotnotene i regnskapet vil det si kjøp av trær i Afrika. 2,2 millioner kroner ble brukt på «andre driftskostnader». Revisjonen av Better Globes regnskaper er utført av revisor Rune Madsen ved Moss Revisjonskontor. Han har i sin revisorberetning betydelige innvendinger mot kvaliteten på regnskapet han har gjennomgått og skriver blant annet:

«På grunn av svakheter i selskapets interne kontroll har det ikke vært mulig å utføre de revisjons-

handlinger vi anser som nødvendige for å kunne uttale oss om gyldigheten av vesentlige deler av driftskostnadene.»

Det heter også at Better Globe mangler «tilfredsstillende forretningsrutiner og intern kontroll knyttet til driftskostnader.» I revisjonsberetningen påpekes det også at Better Globe har «ytet lån til et styremedlem/aksjonær i strid med aksjelovens bestemmelser.» Det påpekes også at regnskapet ikke ble levert innen den lovlig fristen.

Revisoren skriver at forholdene han har påpekt vil bli behandlet i et brev til ledelsen i Better Globe. Ifølge styreformann Rino Solberg har ledelsen i Better Globe foretatt nødvendige forbedringer i selskapets internkontroll, da det var enkelte ukjente faktorer ved første årets drift av et nytt aksjeselskap. Styremedlemmet har også betalt vesentlig ned på lånet i 2009. ■

NOTIS

Ros til Flyktninghjelpen

Norad har gjort en ny vurdering av Flyktninghjelpen. Den forrige gjennomgangen i 2006 pekte på flere forbedringspunkter. Organisasjonen får godt skussmål for sin oppfølging av gjennomgangen, både som internasjonal aktør og profesjonell organisasjon. Stikkordene er økt effektivitet og bedre dokumentasjon av resultater.

Men det er fremdeles ting å jobbe med, og et punkt som tas frem er bedre koordinering mellom de forskjellige givne organisasjonene har. Flyktninghjelpen mottar støtte fra flere givere. Fra Norad mottok organisasjonen 17 millioner kroner i 2009 til langsiktig bistandsarbeid, sier Norad i en pressemelding. ■

Minerydder i toppklasse

Men Norsk Folkehjelp har for svak kobling til langsiktig utvikling

Norsk Folkehjelp er en mine-rydder i verdensklasse, fastslår en ny evalueringsrapport. Den tar for seg organisasjonens humanitære mineryddingsaktiviteter fra 1997 til 2007.

Norsk Folkehjelp, Per Nergaard (bildet).

Felterfaringer.

Evalueringsperioden strekker seg fra 1997 til 2007 – tiåret etter at den internasjonale avtalen om å forby anti-personellminer kom på plass. Rapporten trekker fram hvordan Norsk Folkehjelp skiller seg ut fra andre aktører ved å kombinere minerydding og politisk lobbyvirksomhet.

– Å ta felterfaringer med inn i politikken har vært en helt klar strategi fra vår side, og bidratt til at vi var sentrale i å få på plass for eksempel konvensjonen mot klasevåpen, sier Nergaard.

Gode karakterer. I evalueringsrapporten har Folkehjelpas engasjement i 14 land blitt vurdert. I tre av disse, Etiopia, Sudan og Jordan, er det foretatt feltbesøk. Organisasjonen får svært gode skussmål i alt fra å kartlegge omfanget av miner, rydde de vekk, utvikle nye metoder, bidra til kapasitetsbygging i motakerland og politisk lobbyvirksomhet for å bekjempe bruken av miner.

Programmene samsvarer dessuten bra med landenes egne prioriteter. Evalueringsteamet mener Norsk Folkehjelpas engasjement i et land som Jordan har bidratt til at for eksempel nabolandene Irak og Kuwait skrev under og ratifiserte avtalen.

I rapporten heter det blant annet at «Norsk Folkehjelp har vist kompetanse i verdensklasse ved hele tiden å utvikle og forbedre mineryddingsmetoder» og at «organisasjonen har vært ivrig etter å dele sin mineryddingskompetanse med andre».

Nergaard er glad for at rapporten bekrefter at Folkehjelpas strategi har vært riktig.

– Humanitær minerydding har

«Mine-treskeren» er blant utstyret Norsk Folkehjelp benytter i sine operasjoner.

FOTO: NORSK FOLKEHJELP

Norsk Folkehjelp utviklet og forbedret sine metoder hele tiden.

Les mer på norad.no/evaluering.

som fagfelt utviklet seg raskt i løpet av det siste tiåret. Det har vært en krevende å ha en framskutt rolle i dette arbeidet, sier Nergaard.

Kan bli bedre. Norsk Folkehjelp har også et forbedringspotensial. Ifølge rapportforfatterne i større grad enn i dag knytte til seg sosioøkonomisk ekspertise for å sikre en sterkere kobling mellom minerydding og langsiktig utvikling.

Nergaard er delvis enig i kritikken.

– Å sikre at mineryddingen finner sted i dialog med den minerrammede lokalbefolkningen og faktisk fører til utvikling, har til tider vært vanskelig. Samtidig har det alltid vært viktig for oss å bidra til at det er de nasjonale myndighetene som må ansvarliggjøres i forhold til

dette, sier Nergaard.

Han forteller at organisasjonen har utviklet egne verktøy for bedre å håndtere de sosioøkonomiske vurderingene av hvor minerydding gir best effekt.

– Vi forsterker nå bruken av denne kartleggingsmetoden i alle våre programmer, nettopp for å bli flinkere til å ivareta den langsiktige utviklingen, sier Nergaard.

Langsiktig. Han mener at et mer langsiktig utviklingsperspektiv er blitt enklere etter at organisasjonen fra 2009 har fått en fireårig rammeavtale med Utenriksdepartementet.

– At vi har fått på plass denne avtalen sikrer mer forutsigbar finansiering, og gjør at vi kan jobbe enda mer helhetlig i de landene vi jobber i, sier Nergaard. ■

EVALUERING

NORSK FOLKEHJELPS MINERYDDINGSPROGRAM

■ Siden 1992 har Norsk Folkehjelp jobbet med minerydding i over 20 land. Organisasjonen jobber i dag med minerydding i 13 land.

■ I Norsk Folkehjelpas strategi fra 2008 til 2011 vil minerydding være ett av tre prioriterte satsingsområder for organisasjonen.

■ Siden 1997 har norske myndigheter årlig bevilget over 200 millioner kroner til ulike aktiviteter relatert til minerydding. Norsk Folkehjelp har vært én av de viktigste mottakerne, og har i perioden 1999 til 2007 mottatt over 760 millioner norske bistandskroner.

■ I desember 1997 signerte 122 land den internasjonale avtalen om å forby bruk av anti-personellminer. Avtalen, kjent som Ottawa-konvensjonen, er i dag ratifisert av 156 land. Resultatet er at antall mineofre er redusert fra 15-20 000 årlig til om lag 5000.

Frykten for desember

«Heldigvis er det lenge til jul», skrev den kenyanske journalisten Christine Afandi Agalomba i Bistandsaktuelt rett etter jul i fjor. Hennes poeng var at fattige mennesker i Kenya og Tanzania gruer seg til all kriminaliteten som følger med jula. Mange får utbetalt litt ekstra lønn og bonus i desember, andre har lagt seg opp litt penger til reiser, selvkaper eller gaver ved jule- og nyttårstider. Dette er gjerne kontanter oppbevart hjemme, bare promiller av befolkningen bruker kredittkort.

Til tross for fattigdommen er det altså relativt mye penger i omløp på denne tida av året, og det vet tyver og voldsmenn alt om. Christine mente at kriminaliteten i desember bare har økt de siste årene. Det vil si at mange går denne tida i møte med den største frykt i stedet for å kunne glede seg over fest og høytid. De kriminelle blir mye mer brutale når de lukter større penger. Ofte blir det en kamp på liv og død, skrev hun.

Dette er ikke bare et problem i Afrika. Mangel på sikkerhet for person og eiendom er en dramatisk realitet for fattige mennesker verden over. Ikke bare er det et individuelt problem, kriminalitet og utrygghet er en direkte hindring for fattigdomsreduksjon og økonomisk utvikling. Minst like alvorlig er det at redsel for vold og forbrytelser hindrer framtidstro og

optimisme. Håpløshet og kortsiktighet vokser i skyggen av kriminalitet.

Ett av de landene som nå lider under en kvelende kriminalitet er Guatemala i Mellom-Amerika. Et lite følge av mennesker som har deltatt i Norads informasjonssatsing «Reisen tilbake» denne høsten, har nettopp besøkt landet. Bistandsveteranen Petter Skauen og tre vanlige norske borgere reiste for å se på resultater av norsk bistand. De fikk se resultater av bistand, men det som kanskje gjorde mest inntrykk var voldssituasjonen.

Gruppen møtte et land hvor voldelige gjenger behersker gatene med drap, pengeutpressing og kidnappinger, mens folk flest holder seg inne. Ifølge Inforpress' Central America Report var det til og med 15. oktober i år begått 4752 drap i dette landet, som har en befolkning på litt mer enn Sveriges og Norges samlede folketall. Titalls mord i døgnet, manglende respekt for menneskeverd og en omfattende korrupsjon i politiet gjør situasjonen fullstendig uholdbar. Eksempelvis er over 100 bussjåfører drept på høylys dag i løpet av året. Det er tusenvis av vitner til disse drapene, men ikke en eneste skyldig er tatt, ifølge Norges ambassadør i landet.

Politi er ofte det motsatte av et vern mot kriminalitet. Paradoksalt nok forbinder ikke fattige politiet

KOMMENTAR

eva bratholm

med trygghet, men tvert i mot med trakassering, ran, vold og vilkårlige fengslinger.

Britten Richard Chambers var en av forfatterne bak «Crying out for change» som igjen bygger på gigantundersøkelsen Voices of the Poor, hvor over 60.000 fattige kvinner og menn i utviklingsland ble intervjuet. Chambers mener at nettopp bidrag til å endre politi og politikultur bør være et sentralt område for bistandsgivere. Den nevnte undersøkelsen viser da også at sikkerhet vurderes som helt avgjørende for veldig mange fattige. Fred og trygghet for barn og voksne er mye viktigere for en familie enn materiell utvikling.

I spalten sin julefortelling fra Øst-Afrika fortalte Christine Afandi Agalomba om sekretæren Juliana fra Nairobi. Hun har opplevd trafikkulykker og kriminalitet i julemåneden og sier: – Jeg liker ikke desember. Det skjer alltid noe negativt med meg eller familien min i denne måneden. Desember er bare til å bli trist av. ■

Investorer jakter jord

FN jobber med nytt regelverk – vil sikre afrikanske bønder mot å bli utnyttet

ROMA (b-a): Utenlandske private investorer er på fram-marsj i Afrika. Så mye som 40 millioner hektar med landbruksjord i utviklingsland kan ha skiftet eiere så langt – i form av salg eller langtidsleie. FN vil nå tøyse investorene med et regelverk, men det vil tidligst være klart i 2011.

■ PÅ MAT-TOPPMØTET:
LIV RØHNEBÆK BJERGENSE

JORDOPPKJØP 100 milliarder dollar. Det er den pengesummen som den ikke-statlige bistandsorganisasjonen GRAIN mener er blitt brukt til å kjøpe opp landbruksjord i Sør, til sammen over 40 millioner hektar, som tilsvarer mer land enn Tyskland og Danmarks samlede landareal. Halvparten av dette er i Afrika. Etter tiår med rop etter landbruksinvesteringer i Sør, har de endelig kommet. Spørsmålet er om dette er nykolonialisme og utnyttning, eller Afrikas store utviklingsmulighet.

Lusakas jordrush. – Vi har nylig satt av 900 000 hektar av Zambias landbruksjord til private investorer for kommersiell landbruksproduksjon. Den øvrige jorda eies av de tradisjonelle høvdingene, sier Zambias landbruksminister Brian Chituwu til Bistandsaktuelt.

Han forklarer at det er de lokale høvdingene selv som har avstått disse landområdene til investorformål, etter anmodning fra myndighetene.

Chituwu kan nå friste investorer med skattefritak og gunstige regler som avskrivning av landbruksutstyr. Han lover å passe på både investorenes penger, lokalbefolkning og miljø.

– Alt vil bli beskyttet, sier Chituwu.

Han forklarer at jorda som nå settes av til investorer for langsiktige leieavtaler primært vil brukes til eksportrettet landbruk, men utelukker ikke at produksjonen også kan komme egen befolkning til gode. Og interessen er stor.

– Vi opplever et jordrush i Lusaka, sier Chituwu med et smil.

– Vi mener at dette er et gode for Zambia.

Gullkantet investering. Det britiske selskapet Chayton Capital er ett av selskapene som har inngått en leieavtale. Nylig ble det kjent at de vil sprøyte inn 50 millioner dollar for å utvikle zambisk landbruk. Går det bra, lover Neil Crowder i Chayton Capital nye 200 millioner dollar.

Til den zambiske avisen Lusaka Times sier han at Zambias landbrukspotensial med godt klima og god tilgang til vann, i tillegg til gunstige investeringsregler, gjør Zambia til et bra land å investere i.

Investor Jim Rogers i Rogers International Commodities Index gir i BusinessWeek følgende beskrivelse av avkastningsmulighetene i afrikansk landbruk:

– Den afrikanske jorda er veldig, veldig billig og utrolig fruktbar. Dersom du bringer inn litt ekspertise, noen maskiner og gjødsel, kan du tjene store penger. Arbeidskraften er billig – ja alt er billig, sier Rogers.

I tiår har bønder som **Mandefro Tesfaye** og **Maru Sisay** presset et levebrød ut av jorda i det etiopiske lavlandet. Nå arbeider de plutselig side ved side med utenlandskdrevne høyteknologiske farmer på tusenvis av hektar.

FOTO: SCANPIX/ REUTERS/BARRY MALONE

77 Dette er et kappløp mellom oss som prøver å få på plass et regelverk og de som investerer.

David Hallam, underdirektør i FAOs handels- og markedsavdeling.

– Landgrabbing er et svært sensitivt spørsmål, fastslår Paul Munro-Faure i FNs mat- og landbruksorganisasjon, FAO.

FN mener investeringer i landbrukssektoren er nødvendig for å øke matproduksjonen i Sør og sikre matsikkerhet.

– Utfordringen er å sørge for at investeringene kommer fattigfolk til gode, fastslår Munro-Faure.

Utarbeider regelverk. På FAOs toppmøte om matsikkerhet i november redegjorde han sammen med David Hallam fra FAO og Jean Philippe Audinet for hvordan FN og Verdensbanken nå sammen jobber for å kartlegge situasjonen og utarbeide et felles regelverk – Code of Conduct. Regelverket vil ikke være juridisk bindende, kun gi normgivende føringer.

FNs utfordring er å hindre utbytting og at investeringene skal komme mange til gode – også de fattigste. I tre år har det pågått konsultasjoner slik at FNs medlemsland sammen kan bli enige om kjøperegler for oppkjøp og langtidsleie av jord og forhindre negative utslag – såkalt «land grabbing». Å skape vinn-vinn situasjoner er det FN og Verdensbanken jobber mot.

– Vi vet for lite om hvilke positive og negative påvirkninger utenlandske jordinvesteringer har. Derfor jobber vi med å kartlegge situasjonen, for så å promotere de gode eksemplene, fastslår Hallam.

Kappløp mot tida. I prosessen for å utarbeide et regelverk er det blitt gjennomført flere konsultasjonsrunder og nye står for tur. I en inkluderende FN-prosess skal alle hensyn tas. Slikt tar tid.

– Det er viktig at alle parter er enige om reglene. Bare da kan de ha effekt, mener Munro-Faure.

FN tror at de skal kunne ha et utkast som kan få politisk oppslutning klart mot slutten av 2009. Deretter skal det utarbeides prinsipper. Og til slutt den vanskeligste jobben: Hvordan regelverket skal settes ut i livet.

– Vi må nok langt inn i 2010, kanskje også 2011, mener Hallam.

Men mens FN jobber med å få på plass sitt regelverk, fortsetter strømmen av investorer på jakt etter Afrikas grøderike jord.

– Dette er et kappløp mellom oss som prøver å få på plass et regelverk og de som investerer, sier Hallam.

Betent spørsmål. – Har dere sett noen vinn-vinn-situasjoner så langt?

FNs PROSESS OM FELLES REGELVERK

■ FNs mat- og landbruksorganisasjon (FAO), FNs fond for landbruksutvikling (IFAD), FNs organ for handel, investering og utvikling (UNCTAD) og Verdensbanken jobber for å utarbeide et felles, normgivende regelverk «Code of Conduct» for landbruksinvesteringer.

■ Arbeidet med å få på plass regelverket har pågått i tre år. FN tror at det tidligst vil kunne iverksettes mot slutten av 2010, trolig 2011.

Ingen tro på FNs «vinn-vinn-strategi»

77 Jeg har ingen tro på FNs og Verdensbankens svært schizofrene strategi.

Devlin Kuyek, GRAINs globale team.

ROMA (b-a): – Jeg har ingen tro på FNs normgivende regelverk, sier Devlin Kuyek (bildet) i den internasjonale frivillige organisasjonen GRAIN.

Kuyek jobber for å støtte opp om småskalalandbruk i utviklingsland. Han frykter at det er de fattigste i utviklingslandene som vil stå igjen som taperne i det kappløpet om billig landbruksjord

som nå pågår.

– Vi ser nå at landbruksjord i økende grad brukes som spekulasjonsobjekt. Disse oppkjøperne er ikke interessert i å bedre forholdene for småbønder, sier Kuyek.

Han har liten tro på at et regelverk for god oppførsel skal kunne gjøre at investorenes inntreden blir en «vinn-vinn-situasjon» både for investorer og lokalbefolkning.

– Jeg har ingen tro på FN og Verdensbankens svært schizofrene strategi. Et slikt normgivende regelverk vil ikke forbedre de fattiges tilgang til mat. Hvis hovedformålet er mat-

sikkerhet, hvorfor setter ikke FN i gang tiltak for å beskytte lokalbefolkningens tilgang til mat? Den jorda som kjøpes eller leies bort er jo for eksport! sier Kuyek oppgitt.

En hovedutfordring for småbønder i utviklingsland er at jordlapene det dyrkes på er for små.

– I eksempelvis Malawi har småbønder mindre enn ett hektar i gjennomsnitt. Disse bøndene trenger økt tilgang til jord, ikke at myndighetene deres selger jorda unna, sier Kuyek. ■

Blomsterpiken, lykkejenta og hushjelpen

Kyniske menneskehandlere lurere unge jenter inn i tvangsarbeid og prostitusjon

Kyniske bakmenn og bordellmammaer lurere mennesker i desperat fattigdom inn i slavearbeid og prostitusjon. I Kambodsja møtte vi tre jenter blant tusener som er ofre for menneskehandel. Sørøst-Asia er blant de verste regionene i verden.

■ I KAMBODSJA:
MARTA CAMILLA WRIGHT (TEKST)
OG GØRIL TRONDSSEN BOOTH (FOTO)

MENNESKEHANDEL

Vansan ser ned i gulvet hun sitter på. Attenåringen støtter seg på en arm. Med den andre kjærtegner hun gulvet som om det var hennes redning. Det er stedet blikket hennes kan gå uten å bli utfordret av en annens blikk.

Familiens hus ligger i provinsen Sihanoukville nær grensen til Vietnam. Det er bygget på pæler. Under gulvet står vannet stille. Lukten fra vannet blander seg med stanken. En helt aldeles forferdelig, het stank som ligner lukten av gammelt rekeskall kommer fra de mange millionene bittebittesmå reker som tørkes i landsbyen.

Vann er det overalt. For å komme seg rundt i landsbyen må man balansere på stokker, vasse og gjøre seg til venns med gjørmene. Og stanken. Men det går ikke.

Folk i landsbyen er ofte syke på grunn av den, sier de. For å gå på do må Vansan opp i skogen. Jentene går alltid flere sammen. Vansan går aldri ut etter at det er mørkt. Hun er ikke redd for spøkelses, men for menn.

Familien har to hunder som passer på de tre døtrene når moren og stefaren er ute om natten og fisker i den kanolignende trebåten som de leier. Før var de bare to barn hjemme. Men nå er Vansan kommet tilbake. Vansan holder fremdeles blikket i gulvet. Så ser hun opp, rett på meg.

– Jeg stoler ikke på noen. Jeg tenker alltid på det, og jeg er aldri glad, sier hun.

Blomsterpiken. Fem år tidligere. Vansan, de seks søsknene og moren blir hjulpet til Thailand hvor de skal tjene penger på å selge blomster. «Den snille hjelperen», en kvinne, låner dem penger.

Vansan og søsknene selger blomster, mens moren passer den minste, som ennå er baby, og forsøker å holde øye med ungene mens de jobber. De betaler penger til damen jevnlig for å minske gjelden.

Etter hvert blir den unge blomsterselgeren tilbudt jobb på en restaurant. Hun er 13 år. Vansan skal servere. Hun jobber hardt. En dag forlanger sjefen at hun må ha sex med en kunde. Gjør hun det ikke, blir hun slått, truer sjefen.

Vansan nekter. Da kommer slagene som sjefen har truet med. Så blir hun stengt inne og må tilfredsstillende de som kommer. Vansan lever en måned innelåst inne i rommet hos restauranteieren. Helt til moren blir så fortvilet over å ikke lenger få kontakt med datteren at hun ringer politiet.

Under jorden. Vansan (18) er en blant tusenvis av sørøstasiatiske jent-

Vansan (18) hadde egentlig jobb som servitør men ble tvunget til prostitusjon og holdt innelåst av arbeidsgiveren i en måned. FOTO: GØRIL TRONDSSEN BOOTH

Foreldrene til Vansan med sine eldste døtre. To av dem vet ikke moren hvor er. FOTO: GØRIL TRONDSSEN BOOTH

ter som har vært offer for tvang og frihetsberøvelse i et arbeidsforhold. Mange er blitt tvunget til prostitusjon.

– Jomfruhandel er et alvorlig problem, forklarer John McGeoghan.

Han er prosjektleder for

Den internasjonale organisasjonen for migrasjon (IOM) sitt menneskehandel-prosjekt. IOM har jobbet i ti år med å bekjempe menneskehandel i Kambodsja.

– Jenter blir solgt til menn som tror at det å ha sex med en jomfru er helbredende, forklarer han.

Barn blir også «leid ut» som arbeidskraft av familiemedlemmer eller andre omsorgspersoner. Det skjer internt i landet eller overfor «arbeidsgivere» i nabolandene.

– Kambodsjanerne har en egen plass i Sørøst-Asias arbeidsliv. De gjør det skitne og farlige arbeidet. Det være seg barn, menn eller kvinner, forteller McGeoghan.

Han forteller at problemet er gigantisk, men at det finnes lite statistikk å støtte seg til i arbeidet.

– En viktig grunn er at få saker kommer til rettssystemet. Enten løses konflikten på tradisjonelt, uformelt vis, eller overgriperen kommer

aldri til overflaten. Menneskehandel forblir ofte en skjult forbrytelse.

Ifølge McGeoghan utsettes personer for menneskehandel i de største arbeidslivssektorene tekstilindustrien, turisme og byggebransjen. Å bli hushjelp eller drive med fiske er også risikabelt. Gjeld til arbeidsgiveren er en vanlig måte å havne i tvungne arbeidsforhold på.

Ingen Gandhi, ingen Mandela.

Tvangsflytting av mennesker under Røde Khmer, krig og overgrep er blant faktorene som gjennom årene har skapt et marked for menneskehandel i Kambodsja. De siste tiårene har store deler av befolkningen måttet flytte på seg. Pol Pot-periodens tvangsflytting av mennesker, borgerkrig og fattige menneskers leting etter arbeid har holdt og holder befolkningen i bevegelse.

– Dette har ført til at de tette sosiale nettverkene ikke eksisterer leng-

er. Mange kambodsjanere bor i dag i et nærmiljø der de ikke kjenner naboen. I tillegg ble nesten en hel generasjon drept under Pol Pot-styret.

Naly Pilorge i den kambodsjaniske menneskerettighetsorganisasjonen Licadho mener at mangelen på gode rollemodeller og fraværet av et godt velferdssystem har bidratt til en moralsk nedbryting av samfunnet.

- På overflaten smiler vi. Men det har vært 35 år med traumer, der folk har sett stadige eksempler på at det er vold som kan gi dem det de vil ha, sier Pilorge.

Menneskerettighetsaktivisten mener at verdier og etikk normalt vil overføres til et barn først fra foreldrene selv, dernest andre personer i barnas oppvekstmiljø. Men dette har ikke fungert i Kambodsja de siste årene.

- De som selv har barn i dag, har vokst opp uten rettleiding fra foreldre, mens både munkene og lærerne er korruperte, sier hun.

Skal endre holdninger. Fattigdom og mangel på kunnskap og informasjon bidrar også til at mennesker blir lurt eller tvunget ut i tvang eller blir regelrett solgt. For å motvirke dette har myndighetene gjennomført nasjonale opplysningskampanjer og holdningskampanjer mot menneskehandel. Det er også gjennomført en informasjonskampanje om den nye loven om menneskehandel som kom i 2008, mens turismedepartementet har gående en kampanje for trygg turisme, som advarer mot misbruk av barn.

Den mellomstatlige organisasjonen IOM jobber tett med de kambodsjaniske myndighetene om tiltak mot menneskehandel.

- Noe av det viktigste for å bekjempe menneskehandel, er at lovene blir håndhevet.

I 2007 ble det etablert en nasjonal arbeidsgruppe mot menneskehandel, og i 2008 kom en ny lov (Law on the Suppression of Human Trafficking and Commercial Sexual Exploitation) mot menneskehandel. Siden det har myndighetene satt i gang 71 rettsforfølgelser innenfor menneskehandel mens tolv personer har fått dom.

Lykkejenta. Den andre jenta vi møter har et navn som betyr «hun som bringer hell til sin familie». Vi kaller henne «Lykkejenta». Nå er hun 16 år, og hun går i lære i en skjønnhetssalong. Hun var tretten år da faren ble syk. Moren solgte grønnsaker for å livberge familien. Men inntektene strakk ikke til.

Lykkejenta var heldig og fikk hjelp av en fransk organisasjon. Hun bodde og gikk på skole på deres senter. Hun ble nesten ferdig med syvende klasse. Men så kom mamma.

Moren sa at hun skulle være med en liten stund og hjelpe til med å selge nudler. Trettenåringen trodde hun skulle tilbake på skolen. Men etter en stund tok moren henne til en karaokebar i turistbyen Sihanoukville. Lykkejenta spilte musikk for de som ville synge karaoke, vasket opp, gjorde rent, vasket doene og ryddet av bord. Etter to måneder ville karaokeeieren at hun skulle stå utenfor og tiltrekke seg kunder. Hun var redd for at noen av kundene skulle «ta på» henne.

-Jeg unngikk det, fordi jeg slapp å servere på rommene. Jeg var redd

Empo (17) ble lurt av en nabo og holdt innelåst sammen med over 200 andre unge hushjelpere. Hun får samtalerapi av en buddhistmunk gjennom organisasjonen.

Lykkejenta ble nesten ferdig med syvende klasse. Men så kom mamma.

for de som var fulle. Av og til ble de aggressive og slåss med hverandre.

Lykkejenta hørte om andre jenter som jobbet der, som ble tvunget av menn til å ha sex. Moren kom til karaokebaren hver måned for å heve lønnen. I tillegg lånte hun penger fra eieren. Jenta ble et gissel i jobben sin. Etter ett år oppdaget hennes eldre bror hva som hadde skjedd med henne og klarte å hjelpe henne til å bli fri.

En traumatisert befolkning. Over 50 prosent av de kvinnene som jobber i sexindustrien har vært hushjelpere, viser en undersøkelse IOM har gjort av menneskehandel i Kambodsja. Det er mye som ikke er kartlagt, men en ting som er sikkert, er at jenter er sårbare. De har ofte en kort vei fra hushjelpere eller restaurantarbeidere til prostitusjon og slaveliknende kontrakter, ofte på grunn av gjeld.

Naly Pilorge forteller at Lykkejentas historie er vanlig.

- Det er en viss tradisjon i Kambodsja for at den eldste skal ofres og må ut og tjene penger til familien. Noen foreldre er så fattige at de blir tvunget til det selv om de ikke vil. Noen ganger forsvarer de det med at de trenger materielle ting, eller det skyldes alkoholmisbruk, pengespill eller uvitenhet. Stebarn behandles

dårligere enn andre barn, sier Pilorge.

Legene og psykologene ved Kambodsjas eneste senter for barnepsykiatri i Phnom Penh ser store behov for psykisk helsehjelp i befolkningen. Mange av barna som er pasienter på klinikken kommer fra dårlig fungerende familier.

Et problem er at kambodsjanere lukker seg inne med problemene. Men det pipler etter hvert opp til overflaten.

- Det fører til andre problemer - gambling, alkohol, vold, forklarer barnelege ved senteret, doktor Kao

Sambath.

Klinikken har også pasienter som har vært utsatt for menneskehandel, seksuelt misbruk og vold. De fleste i denne pasientgruppen er jenter, fra 10 til 18 år, og mange har vært i bordeller.

- De som har vært utsatt for overgrep får alvorlige tilpasningsvansker, forklarer legen.

Hushjelpen. Empo skulle bli hushjelp. Nå sitter også hun og ser i gulvet. Ser hun opp, kommer tårene lett. Hun er 17 år nå, sier hun, og hun kom tilbake for et knapt år si-

NORSK STØTTE

■ Norsk støtte gjennom Utenriksdepartementet til å bekjempe menneskehandel startet i 2000. Totalt er det bevilget og planlagt cirka 252 millioner kroner til bekjempelse av menneskehandel i perioden 2000-2010.

■ I Kambodsja støtter Norge Den internasjonale organisasjonen for migrasjons samarbeid med myndighetene for å bygge opp et psykisk helsevern.

■ Ifølge forskning fra USA krysser omlag 800.000 personer årlig nasjonale grenser som et resultat av menneskehandel.

■ ILO har laget et estimat for menneskehandel i perioden 1999 til 2004: Asia og Stillehavsområdet er den regionen som er mest utsatt med i alt 1,4 millioner ofre. Ifølge ILO er Afrika sør for Sahara den regionen med færrest ofre. På verdensbasis dreier det seg om 2,5 millioner mennesker i løpet av denne perioden.

Kilde: «Utrygg Trafikk. Kartlegging av internasjonale trender innen menneskehandel.» Norad, 2009 og IOM.

en PADV, som PLAN Norge samarbeider med.

FOTO: GØRIL TRONSDEN BOOTH

den. Det vil si – hun husker ikke helt. Det er vanskelig å samle tankene. Hun vil gjerne glemme. Vi må ha en liten pause før hun kan fortelle om den dårlige naboen.

Empo får besøk av en mann i nabolaget. Han forteller at han kan hjelpe henne å få en jobb. Mot en liten avgift. Empo takker nei. Han kommer tilbake flere ganger. Familien er fattig. Empo har aldri gått på skole. Hun er 15 år og eldst av søs-

trene i barneflokket på seks.

Til slutt aksepterer hun. Moren betaler 30 dollar til mannen. Empo har ikke noe fødselsbevis. Hun søker lykken på falske papirer.

Mannen følger henne til Phnom Penh 230 km unna hjemstedet, til et digert hus. Der skal hun være for å få opplæring. Det er 2-300 andre jenter der. For å få mat, må de stå i kø, og de sover på madrasser. De vasker og jobber for å forberede seg til å bli

«Lykkejenta» (med ryggen til) ble gissel i jobben sin på grunn av sin egen mor. I dag trives hun i ny jobb som lærling i en skjønnhetssalong.

FOTO: GØRIL TRONSDEN BOOTH

hushjelper – i Malaysia. Ingen får gå ut.

Empo og de andre jentene er låst inne. Etter tre måneder klarer hun å rømme. Hun klatrer over gjerdet. Klokken er fem om morgenen, det er ennå mørkt. Hun møter en som gir henne penger til bussen og reiser hjem.

Stanken. I skyggen under et hus sitter blomsterpiken sammen med moren og renser nattens fangst. Klokken er seks om morgenen, og de to har vært oppe siden fire. På huk sitter de og jobber, renser ut det som ikke er bittesmå reker. Det stinker. Rekene skal blandes med et lilla stoff, slik at rekene blir nydelig rosa i stedet for det fargeløse utgangspunktet. Dette er hverdagen nå. Jobbe hardt, tjene minimalt, betale på gjeld.

De er ferdige. Blomsterpiken

Vansan reiser seg, og må holde seg fast i en av pålene. Hun står der, samler seg litt, så løfter hun med seg en stor balje med reker og går for å gjøre ferdig jobben. Med hennes innsats klarer familien å tjene omkring 13 kroner om dagen. Attendingens største ønske er å gå på skole.

Vansan smiler blekt. Hun ble satt fri den gangen da moren ringte politiet. Hun er 18 år og har egentlig mesteparten av livet foran seg. Men hun føler seg ikke fri. Det som ligger bak er så mye større og altoverskygende. ■

De tre jentene som er omtalt i denne artikkelen er anonymiserte av hensyn til egen sikkerhet.

Ordforklaring: Menneskehandel

Organisert handel med mennesker innad i et land eller over landegrenser, i den hensikt å utnytte dem f.eks. innenfor tvangsarbeid/-slaveri, i tvungen prostitusjon eller for andre seksuelle formål, til krigstjeneste eller organsalg.

Kilde: Store Norske Leksikon

80 PROSENT ER KVINNER

■ Den internasjonale organisasjonen for migrasjon (IOM) har analysert data fra 7711 ofre for menneskehandel i perioden mellom 1999 og 2005. Analysen viser at:

■ 81 prosent av ofrene hadde vært involvert i prostitusjon, 14 prosent i tvangsarbeid og 5 prosent har vært utsatt for begge deler eller annen form for utnyttelse.

■ Blant ofrene er det en overvekt av kvinner og jenter, omlag 80 prosent.

■ 85 prosent av de som endte opp som prostituerte mener at de ble lovet arbeid som servitører innen husarbeid eller underholdning, mens 10 prosent fortalte at de visste at de skulle arbeide som prostituerte.

■ De aller fleste var blitt tvunget til å utføre aktiviteter mot sin vilje, og halvparten var blitt utsatt for fysisk vold og frihetsberøvelse.

■ Ulike databaser anslår at barn utgjør mellom 13 og 50 prosent av ofrene.

Kilde: «Utrygg Trafikk. Kartlegging av internasjonale trender innen menneskehandel.» Norad, 2009

Mer enn bare business

Norske bedrifter skal fremme antikorrupsjon og rettigheter i Angola

LUANDA (b-a): Det bygges helsestasjoner, det graves brønner og det gis opplæring. I det olje- og diamantrike Angola brukte norske og andre utenlandske bedrifter over 1,5 milliarder kroner på ulike hjelpeprosjekter i fjor. Spørsmålet er om selskapenes giverglede først og fremst skyldes et ønske om å gjøre seg lekke for angolanske myndigheter.

■ I ANGOLA:
JAN SPEED

SAMFUNNSANSVAR Det er syv år siden det ble fred i Angola. Et demokratisk parlamentsvalg er avholdt. I mange år på rad har den angolanske oljedrevne økonomien vokst kraftig. Men selv om det blir stadig flere nye luksushoteller og næringsbygg i hovedstaden Luanda, har ikke de enorme oljeinntektene gjort livet særlig mye lettere for de mange fattige i landet. Nærmere halvparten av befolkningen lever fortsatt under fattigdomsgrensen. Fortsatt er om lag en tredjedel av alle angolanske barn under fem år underernærte, og barnedødeligheten i landet er skyhøy.

Ifølge OECD var den samlede bistanden til Angola på drøyt en milliard kroner i 2008. Landet mottar langt mindre bistand enn mange av sine naboland. Men samtidig som bistanden til Angola er relativt begrenset, investerer private selskaper store summer i landet. Også norske bedrifter deltar for fullt i kampen om lukrative kontrakter innenfor oljesektoren, energi, aluminium og gjødsel. Angola er Norges klart viktigste handelspartner i Afrika og en rekke norske bedrifter driver forretninger i landet, blant annet store selskaper som Statoil og Norsk Hydro.

For Statoil er Angola den viktigste samarbeidspartneren utenfor Norge. Samtidig som norske og utenlandske bedrifter tjener store penger i landet viser beregninger fra den norske ambassaden i Luanda at

Visedirektør i Aker Solutions Angola, **Chris Kumar**, er opptatt av at bedriften hans skal bidra positivt til utviklingen i Angola også utover det rent forretningsmessige.

FOTO: JAN SPEED.

private selskaper i 2008 brukte om lag 300 millioner dollar på ulike prosjekter med sosial profil eller såkalt Corporate Social Responsibility (CRS).

Norske bedrifter har ansvar. Norsk lov forplikter norske selskaper til å bekjempe korrupsjon, fremme åpenhet og oppfordrer til et sosialt engasjement. I 2008 etablerte den norske ambassaden i Angola en møteplass for bedriftene med fokus på bedriftenes samfunnsansvar. Da utenriksminister Jonas Gahr Støre deltok på et seminar om bedriftenes

Vi har et sterkt fokus på å utvikle mennesker.

Chris Kumar, visedirektør i Aker Solutions.

private selskaper i Luanda i slutten av november i år, understreket han at norske bedrifter i Angola har et ansvar utover det å tjene penger.

- Norske bedrifter har ingen unnskyldning for ikke å ta hensyn til menneskerettigheter, beskytte miljøet, bekjempe korrupsjon, arbeide for åpenhet og ta vare på arbeidsstokken, sa Støre.

Han påpekte at de bedriftene som aktivt innlemmer samfunnsengasjement i sin virksomhet også oppnår de beste kommersielle resultatene.

Opplæring. Blant de norske bedriftene som opererer i Angola er Aker Solutions. Selskapet er en stor underleverandør til den viktige oljesektoren, spesielt innenfor dypvannsteknologi.

- Vi har et sterkt fokus på å utvikle mennesker, med et robust opplæringsprogram både her og internasjonalt, forteller visedirektør Chris Kumar i Aker Solutions.

På bedriftens fabrikk ved havnen i Luanda er 8 av 10 ansatte angolnere. Dette gjelder både på fabrikkgulvet og i administrasjonen. I tillegg til å satse mye på utdanning be-

Etablerer Angolas første investeringsfond

LUANDA (b-a): Et nytt norskstøttet investeringsfond har som mål å gi mindre bedrifter i Angola muligheten til å satse mer på lokalproduksjon, skape nye arbeidsplasser og få overført kompetanse om ledelse og økonomi.

■ I ANGOLA:
JAN SPEED

INNVESTINGER - Det er en stor mangel på private investorer. Mange små og mellomstore bedrifter i Angola driver god forretning, men mangler kapital til å kunne vokse. De trenger også partnere for å få finansiell struktur og disiplin, sier Tiago Laranjeiro, administrerende direktør i Fundo de Investimento Privado Angola (FIPA),

en finansiell nyskapning som Norfund har tatt initiativ til i Angolas hovedstad Luanda.

Med en kapitalbase på over 160 millioner kroner, skal FIPA fra årsskiftet begynne å investere i lokale små- og mellomstore bedrifter. Norfund og den største banken i Angola, Banco de Angola de Investimentos (BAI), er partnere i prosjektet. I løpet av neste år håper fondet å utvide kapitalgrunnlaget til 100 millioner dollar eller om lag 570 millioner norske kroner.

Lang prosess. Laranjeiro forteller at etableringen av fondet har vært en svært lang prosess. Arbeidet med å få fondet på plass kom skikkelig i gang det siste halvannet året etter at Laranjeiro ble ansatt.

- Den første utfordringen var å skape en forståelse i BAI-banken om

Trenger kapital for å vokse.

Tiago Laranjeiro, administrerende direktør i Fundo de Investimento Privado Angola.

hvordan et investeringsfond fungerer. Finansloven i Angola tok ikke høyde for investeringsfond. Den måtte tilpasses, sier Kjell Roland i Norfund. Angola er samtidig et land som ikke har tradisjon for åpenhet og som har omfattende korrupsjon.

Det var også nødvendig for Norfund å kartlegge eierforholdene i BAI - noe som vanskeliggjøres av manglende offentlig innsyn i angolanske selskaper. I samarbeid med banken og ved hjelp av ekstern assistanse fikk det statlige norske investeringsfondet en oversikt som viser hvem som har eierposter i BAI.

Investorer. Parallelt med etableringen av fondet har FIPA arbeidet med å skaffe internasjonale investorer.

- Det har ikke vært lett midt i en finanskrisen, innrømmer Laranjeiro. Et avgjørende gjennombrudd kom

da Den europeiske investeringsbanken (EIB) sa seg interessert.

Registreringen av fondet er stadig blitt flyttet. Opprinnelig skulle det registreres på skatteparadiset Mauritius. Det sa norske myndigheter nei til. Dermed ble fondet flyttet til Delaware i USA. Da visste det seg at verken Den afrikanske utviklingsbanken eller EIB ønsket å investere i et Delaware-registrert fond.

Dermed ble nye jurister hyret inn og papirene flyttet til Luxembourg. Nye utsettelse fulgte etter som det vesle skatteparadiset ikke hadde erfaring med fond som retter seg mot Angola. Men nå er altså alt på plass.

Utvikling. - Hvordan fremmer et slikt fond utvikling?

- For å ta det første selskapet vi trolig investerer i: Vi håper å kunne

taler også selskapet helseforsikring for de ansattes familier, deler ut myggnett til ansatte i regntida, støtter engelskopplæring og teknisk utdanning.

- CSR er ikke en atskilt del av virksomheten vår, det er måten vi driver business på. Vi skal være ansvarlige på alle plan, mener Kumar.

Arbeiderne i Aker Solutions er organisert i en fagforening. Selskapet arbeider også med å bistå oppbyggingen av et angolansk ingeniørselskap. I tillegg til dette selskapet støtter selskapet den norske hjelpeorganisasjonen YME, som borer vannhull i Cabinda-eksklaven helt nord i landet.

- I Cabinda har vi hjulpet mange familier med å få vann. Nå oppgraderer vi utstyret og sørger for å gi prosjektfolkene mer lederutdanning, sier Kumar.

Han mener at de fleste oljeselskaper som jobber i Angola har et klart standpunkt mot korrupsjon og for åpenhet. Samtidig legger han ikke skjul på at Angola kan være et krevende land å jobbe i, blant annet på grunn av korrupsjonen.

- Det hender at vi kommer under press, men vi har nulltoleranse for korrupsjon, sier han.

Skatteyttere. Statoil er store i Angola. De har vært i landet i 17 år, er involvert i oljeproduksjon på ni ulike felt og står for om lag 11 prosent av oljeproduksjonen i landet. Ifølge Statoils hjemmeside brukte selskapet av om lag 18 millioner kroner på samfunnsansvarsprosjekter i Angola i 2008. Pengene ble blant annet brukt på tiltak rettet inn mot utdanning, kapasitetsbygging, menneskerettigheter og godt styresett. Det norske oljeselskapet samarbeider blant annet med Kirkens Nødhjelp, Norsk Folkehjelp samt flere lokale organisasjoner. Statoil samarbeider også med University of Agostinho Neto i Luanda for å styrke høyere utdanning nasjonalt innen petroleumsfag, geovitenskap og ingeniørfag.

Et av de mindre Statoilprosjektene er et vannprosjekt i Cuio i Benguella-provinsen, hvor den lokale kirken samarbeider med Kirkens Nødhjelp.

doble eller tredoble størrelsen, med både økt omsetning og flere ansatte. De vil kunne tilby tjenester som ellers hadde måttet kjøpes i utlandet. Dermed fremmer vi angolansk produksjon. Selskaper betaler også skatt, sier Laranjeiro.

En annen side som han trekker fram er styrking av godt styresett og å hindre korrupsjon.

- Alle selskapene vi investerer i, vil måtte legge frem reviderte regnskaper. Det er noe nytt i Angola, sier han.

Et problem i Angola er at den politiske og økonomiske eliten er sammenvevd. De investerer i hverandres firmaer og gir oppdrag til venner og bekjente.

For å redusere farene for korruperte forhold går FIPA nøye gjennom eierskapsforhold i selskapene som ønsker investeringer. Samtidig er

- Vi begynte med å spørre lokalsamfunnet hva de trengte. De sa vann, og organiserte egeninnsatsen. Prosjektet ble organisert fra grasrota. Det var ikke bare å løse et problem, men å gi lokalsamfunnet makt. Dette forarget den lokale lederen for regjeringspartiet MPLA som forsøkte å styre prosjektet. Men folk avviste ham med at «dette er vårt prosjekt». Det hjelper når et prosjekt skaper bevissthet, da blir folk mindre redd for myndighetspersoner, sier Luis Samacumbi, utviklingsdirektør i Evangelical Congregational Church. Han mener Kirkens Nødhjelp og Norsk Folkehjelp, samt Statoil, er de eneste som forsøker å skape et partnerskap med det sivile samfunnet.

Småpenger. Pengene som norske selskaper bruker på ulike gode prosjekter er likevel småpenger i forhold til den fortjenesten de henter hjem, og den skatten de betaler til den angolanske staten. Angola har, i likhet med Norge, sørget for at utenlandske selskaper både driver med kompetanseoverføring og at utenlandske selskaper betaler reell skatt. Dermed nyter den angolanske statskassen godt av utvinningen av landets naturressurser. For eksempel var Statoils skatt til Angola i fjor over det dobbelte av Norges samlede bistand til hele Afrika. Samacumbi er opptatt av at den vanlige angolaner vet lite om hvordan de store skatteinntektene blir brukt

- Nasjonalbudsjettets inntekter er ikke basert på de skattene som vanlige borgere betaler. De bryr seg ikke om det brukes godt eller ikke fordi de ikke har opplevd smerten ved å ta pengene ut av egen lomme. Dessuten føler de ikke at oljen og diamantene tilhører dem. Når de får noe fra myndighetene, betrakter de det som en gave, ikke som deres rett, sier Samacumbi. Han mener at organisasjonene i landet må jobbe for å øke folks bevissthet.

- Folk må forstå at skatten som Statoil betaler er deres penger, og stille spørsmål om hvordan regjeringen bruker disse midlene, sier utviklingsdirektøren.

Brukes strategisk: Menneskerettig-

det etablert en investeringskomité med to representanter nominert av Norfund og to av BAI, og en uavhengig formann.

- Målet er på sikt å ha fondet basert i Angola. Først må vi vise myndighetene hvordan et fond fungerer, slik at de kan utarbeide nye lover og reguleringer. Man må krabbe før man kan gå. Dette er nybrottsarbeid, sier Laranjeiro.

Angola vil trolig neste år etablere en børs i Luanda. Lokalene og utstyret er kjøpt inn. Det vil kunne føre til større åpenhet i et næringsliv som i stor grad er preget av dekkelskaper og uklare eierforhold. ■

Luksushoteller og næringsbygg skyter til værs i Angola i takt med stadig nye gass- og oljefunn. Foreløpig har ikke inntektene kommet vanlige angolanere til gode. FOTO: JAN SPEED

hetsjuristen og universitetslektoren Fernando Macedo påpeker at Angola er preget av politisk korrupsjon på høyeste nivå. Den politiske eliten er innblandet i næringslivet og bruker stillinger i regjeringen til å favorisere egne selskap, familie og venner.

- Den angolanske regjeringen fordeler ikke inntektene som kommer fra utenlandske selskaper rettferdig. Dersom den norske regjeringen vil hjelpe Angola eller Afrika til å utvikle seg er det ikke nok å ha høye idealer om bedrifters samfunnsansvar. Norge er nødt til å bidra til å styrke sivile samfunnsorganisasjoner og forsvaret av menneskerettighetene, sier Macedo.

Mye av pengene de private bedriftene bruker på sitt samfunnsansvar går til «ufarlige» prosjekter, som for eksempel brønnboring. Langt mindre brukes på mer delikate temaer, som korrupsjon. En undersøkelse utført av Christian Michelsens Institutt (CMI) viser blant annet at godt styresett ikke er en prioritert del av oljeselskapenes samfunnsansvarsstenkning. Ifølge undersøkelsen bruker selskapene CSR først og fremst strategisk for å sikre lisenser fra den angolanske regjeringen. Kun 15 prosent av CSR-prosjekter brukes på godt styresett, selv om alle sier at det er et hovedproblem i landet.

Kritikk av Sonangol. Selskaper i oljesektoren, inkludert Statoil, betaler i mange tilfeller penger inn i et opplæringsfond administrert av det statlige angolanske oljeselskapet Sonangol. Ifølge en CMI-rapport skrevet av Inge Amundsen og Arne Wiig i 2008 er det lite åpenhet og kontroll med hva de sosiale utbetalningene selskapene gir via de to angolanske statsselskapene Sonangol og Endiama (diamanter) faktisk blir brukt til.

«De er institusjoner som står til tjeneste for presidentskapet og den herskende eliten, for å fremme elitens makt. For oljeselskaper er dette et stort problem for troverdigheten ved deres samfunnsarbeid (CSR) siden de støtter prosjekter styrt av disse strukturene», heter det blant annet i rapporten

Fernando Macedo mener at Sonangols CSR-prosjekter er reelle,

men at de ofte er korrumpert av myndighetspersoner. Han er kritisk til at utenlandske selskaper lar Sonangol bestemme hvilke prosjekter som skal få støtte i forbindelse med oljekontrakter.

- Norge og vestlige regjeringer må ikke la seg presse i forhold til hvilke prosjekter de velger å støtte. Sonangol og partnerne må kunne fastslå bestemte prioriteringer, men prosessen må være åpen og inkluderende slik at alle typer organisasjoner kan delta og bli hørt, sier Macedo.

Han mener det er betenkelig dersom selskaper støtter ukritisk opp om Sonangols fond, eller presidentens fond FESA (Fundacao de Eduardo dos Santos) - slik Norsk Hydros oljeavdeling gjorde tidlig på 2000-tallet.

- Maktapparatet i MPLA-partiet bruker disse pengene på prosjekter for å kjøpe seg støtte fra velgerne, mener Macedo.

Stiller krav. I likhet med Statoil er Norsk Hydro store i Angola. Selskapet har blant annet en intensjonsavtale om å bygge et stort kraftverk og en aluminiumsfabrikk i Angola. Et kjernesporsmål i de videre forhandlingene med myndighetene i Angola er å sørge for åpenhet om prosjektet - og om hvem som har eierinteresse underveis.

- Vi ønsker full åpenhet i transaksjonene, sier Hydros konserndirektør Arvid Moss til Bistandsaktuelt. Han mener at bedriftenes samfunnsansvar ikke er noe som ligger utenom forretningsvirksomheten, men er en del av det hele.

- Hydros visjon er å bidra til å skape et bærekraftig samfunn. Vi skal lykkes i vår kjernevirksomhet, men vi lykkes ikke dersom vi ikke er med på å utvikle det sivile samfunn og tar et sosialt ansvar der hvor vi gjennomfører våre store prosjekter. Vi vet at våre prosjekter er av en slik størrelse at de har en betydelig påvirkning på stedene hvor vi etablerer oss. For å lykkes må vi løfte mer enn en fabrikk, vi skal løfte hele lokalsamfunnet. Det gjør vi ved å trene opp lokalt ansatte, bygge opp underleverandører, sikre sosial utvikling, støtte skoler og barnehager og ta vare på miljøet, sier Moss. ■

Folk må forstå at skatten som Statoil betaler er folkets penger.

Luis Samacumbi, kirkelig utviklingsdirektør.

Fiskepirater ropper Afrikas fattige fiskere

Internasjonale trålere kan boltre seg uhemmet

Europeiske trålere rensker den afrikanske kysten for havets goder. Ingen andre steder i verden er det så mange fiskeflåter, og så lite kontroll. Lokalbefolkningen sitter igjen som taperne.

■ PER-IVAR NIKOLAISEN

Utenfor kysten av Guinea ligger to fiskebåter fortoyd til fryseskipet Binar 4. Tonn med fisk lempes over i fartøyet - stikk i strid med lokal lovgivning som sier at all fisk skal inn til hovedstaden på fastlandet før den eksporteres videre. I stedet setter fryseskipet kursen mot Las Palmas. Aktivistene om bord på Greenpeace-skipet Esperanza legger seg i kjølvannet. I Gran Canaria okkuperer de fryseskipet i seks dager.

Spanske myndigheter medgir til slutt at lasten på 200 tonn må defineres som stjålet. Som et direkte resultat av aksjonen blir fartøyet bote-

ØKONOMI

lagt og lasten konfiskeres. I løpet av toktet utenfor Guinea har Greenpeace observert 104 utenlandske båter - fra Korea, Kina, Italia, Liberia og Belize - over halvparten av båtene er involvert eller koblet til illegalt fiske.

Verst i verden. Afrika har verdens svakeste forvaltning av fiskeressurser, viser en rapport fra Fishery Management Assessment Project. Fiskerioppsynet glimrer med sitt fravær, og fiskerne kan boltre seg fritt - noe de ikke nøler med å gjøre. Resultatet er at Afrika sør for Sahara taper over én milliard amerikanske dollar i året på det illegale fisket, ifølge det britiske utviklingsdirektoratet DFID.

- Vi mangler kapasitet til å kontrollere eller beskytte egne farvann, sier president Ernest Bai Koroma i Sierra Leone.

Vi mangler kapasitet til å kontrollere eller beskytte egne farvann.

Ernest Bai Koroma, president i Sierra Leone.

Fraværet av kontroll er slående. Norge bruker til sammenligning ti prosent av førstehåndsverdien på fisk til forvaltning og oppsyn, mens Island bruker fem prosent. Canada bruker godt over 20 prosent.

- Det opprører meg at andre fiskerinasjoner kommer inn i våre områder for å fiske. Fisken blir pakket om og solgt til europeiske konsumenter. Dette koster oss i overkant av 30 millioner dollar i året i tapte eksportinntekter. Det hindrer utvikling i Sierra Leone, sier presidenten i det lutfattige landet som prøver å komme seg på beina etter år med borgerkrig.

Sosial nød. Fiskeriforskeren Boris Worm har anslått at fiskeslagene vi i dag har på middagsbordet vil være borte i 2048 hvis overfisket fortsetter som nå. Det eksakte årstallet strides de lærde om, men trenden er de fleste forskerne enig om - det vil bli tomt om man ikke gjør fundamentale endringer. Over 63 prosent av verdens fiskebestander er truet

allerede i dag, ifølge en ny rapport fra Worm og 20 andre ledende fiskeriforskere.

Langs kysten av Afrika merker lokalbefolkningen allerede konsekvensene.

- Mer fattigdom, mer sult og flere i nød. Vi vil få økende sosiale, økonomiske og politiske vanskeligheter på et kontinent som allerede har mer enn nok av dette, sier den nigerianske fiskerieksperten Rashid Sumaila, direktør ved Fisheries Centre & Fisheries Economics Research Unit ved University of British Columbia i Vancouver i Canada.

Når fattige fiskere langs den afrikanske kysten mister levebrødet, fører det i sin tur til at flere prøver lykken på den farefulle reisen til Europa, hevder Sumaila. «De vil ha fisken, men folka vil de ikke ha,» blir det sagt om den europeiske holdningen til sammenhengen mellom illegalt fiske og migrasjon.

Vanskelig å avsløre. Professor Bjørn

ROVFISKE

Kaptein Sasibon Doku (t.h.), Kwame Anamabo (t.v.) og Ashitey Mensa har litt for god tid til å reparere fiskegarn etter at fangsten har gått kraftig tilbake.

Krise for mannskapet på «Jos 1:8»

■ PER-IVAR NIKOLAISEN

Båten er oppkalt etter et bibelvers som oppfordrer alle til å følge loven for å få suksess. Men de ærlige småfiskerne på «Jos 1:8» opplever ingen lykke. Det er synderne som sitter igjen med gevinsten.

«Du skal alltid ha denne loven på tungen og grunne på den både dag og natt, så du legger vinn på å leve etter alt som er skrevet i lovbooken. Da skal du ha hell med deg hvor du ferdes, og alt skal lykkes for deg,» sier bibelverset Josva 1:8.

Kaptein Sasibon Doku og hans

mannskap om bord på Jos 1:8 har erfart at det ikke alltid er de lovlige som kommer best ut av det. Han er frustrert og deprimert. Mens de før kunne fange mellom 50 og 60 fisk på en tur, er det ikke sjelden at det nå er helt tomt i garnene. Det har hendt at det har gått opptil to måneder uten så mye som én fisk. Han hevder det er de internasjonale trålerne verk.

- De bruker småmasket garn. De tar med seg alt, selv de minste fiskene, sier Doku.

Tøffe tider. Etter at store trålere med utenlandske flagg begynte å seile i farvannene, har det blitt svært tøffe tider for de lokale småskalafiskerne.

FAKTA OM FISK

■ Verdens eksport av fisk og fiskeprodukter var 85,9 milliarder amerikanske dollar i 2006.

■ 170 millioner mennesker jobber i fiskeindustrien. Hver arbeidstaker forsørger i gjennomsnitt tre personer. Dermed overlever 520 millioner mennesker på inntekter relatert til fiske, tilsvarende nesten åtte prosent av verdens befolkning.

- Det er veldig krevende. Ofte fisker trålerne for nær land, der bare vi lokale har lov til å fiske, sier fiskebåtkapteinen.

Når trålerne har tatt sin fangst, drar de til andre land med den tvilsomme lasten. Ingenting blir igjen i Ghana, ifølge Doku.

En slik situasjon er katastrofal for de mange familiene som er avhengig av inntekter fra fiskeriet langs kysten.

- Det er krise. Mange har ikke penger til å betale skolepengene til barna, sier kaptein Doku. ■

ROVFISKE

Hersoug ved Norges fiskerihøgskole i Tromsø har jobbet med fiskerisørsmål i Namibia, Tanzania, Angola og en rekke andre utviklingsland de siste 20 årene. Han peker på to typer illegalt fiske.

- Noen fisker direkte under bekvemmelighetsflagg, som fartøy fra Belize, Panama, Vanuatu eller andre postboksland. De forsøker seg der det er en mulighet, og driver en åpenbar form for kriminalitet, sier Hersoug.

Den andre typen illegalt fiske er vanskeligere å avsløre. En rekke afrikanske land har relativt omfattende fiskeritavtaler med EU for å eksportere eventuell overkapasitet.

- Spanske, franske og portugisiske båter er aktive i land i Vest-Afrika. Problemet er at oppsynet er elendig, og mange fisker mye mer enn de formelt har lov til, påpeker Hersoug.

Den globale fiskeriflåten har en kapasitet som er langt høyere enn dagens fiskekvoter. Den enorme kapasiteten er godt hjulpet av omfat-

tende subsidier som bare i EU beløper seg til 4,2 milliarder euro i perioden 2007 til 2013, ifølge organisasjonen EU Transparency og nettsiden www.fishsubsidy.org.

Spanske synder. Hersoug peker på Spania som transittland nummer én for ulovlig fisk fra Afrika. Også han setter fingeren på nettopp Las Palmas på Gran Canaria.

- Derfra går fisken videre til Europa. Opprinnelseslandet har ingen mulighet til å føre noen som helst nasjonal kontroll over hvor mye fisk som tas, sier professoren ved fiskerihøgskolen.

Et av forslagene for å få bukt med det illegale fisket, er at flagglandene skal føre sterkere kontroll med sine båter. EU har et betydelig ansvar når de ser gjennom fingrene i dette spørsmålet, ifølge Hersoug. Det kan virke som de store fiskerilandene i unionen ønsker at kontrollen skal være dårligst mulig.

- Hvis spanske myndigheter had-

Hvis spanske myndigheter hadde villet, hadde det vært mulig å gjøre noe med det illegale fisket.

Bjørn Hersoug, professor ved Norges fiskerihøgskole.

de villet, hadde det vært mulig å gjøre noe med det illegale fisket, mener Hersoug.

Lokalt press. Det er imidlertid ikke bare internasjonale fiskere som har skylden i at det blir stadig mindre fisk i farvannene utenfor kysten av Afrika. Professor Rashid Sumaila ved University of British Columbia peker på at også lokale fiskere bidrar til økt press på fiskebestandene.

- Det er lavt utdanningsnivå og mangel på alternative inntektskilder i mange kystsamfunn, sier Sumaila.

I tillegg truer klimaendringer og økninger i havtemperaturen.

- Undersøkelser har vist at fisket i tropiske områder vil bli rammet hardest av klimaendringer. Fisken forflytter seg fra varmere til kaldere vann. Dette betyr at de mest sårbare landene og fiskerisamfunnene vil lide for noe de ikke har bidratt til, påpeker professoren ■

Tyvfisker for å skaffe familien mat

ROVFISKE

■ I SØR-AFRIKA: JAN SPEED HOUT BAY (b-a): Donovan van der Heyden (38) kjemper for kystfiskerne, for en livsstil og et lokalsamfunn. I sin ungdom drev han tyvfiske for å skaffe mat til familien og penger til å studere.

Fortsatt drar lokale småfiskere ut om natten for å unngå kontrollørene. Det er alltid et marked for hummer eller storfisk.

- De kaller oss tyvfiskere. Problemet er at fiskeriloven favoriserer de store kommersielle fiskeriselskapene. Myndighetene gir fiskerirettigheter til individer, uten å ta vare på lokalsamfunn som har drevet med fiske i flere generasjoner, sier Donovan van der Heyden, som nå arbeider for Artisanal Fishers Association.

I havnen i Houtbaai i Sør-Afrika har lystbåter fortrent mange av de gamle fiskefartøylene. Flere fiskeforedlingsfabrikker er lagt ned. På skrånningen opp fra den vakre buk-

ten er det stadig flere villaer der fattige fiskere en gang bodde skur. Fiskerlandsbyen kalles Hangberg, etter som den ligger i skyggen av et fjell som lener seg over.

I dvale. Innbyggerne i blokkene og skurene i skrånningen har en fantastisk utsikt. Mange har god tid til å nyte den. De er arbeidsløse. Fiskeindustrien er i dvale.

Miljømyndighetene i Sør-Afrika mener det har vært drevet overfiske i farvannet rundt Afrikas sydspiss. For fire år siden ble fiskekvotene fordelt etter en omfattende prosess med kompliserte skjemaer som måtte fylles ut.

- Mange av kystfiskerne er analfabeter. De klarer ikke å fylle ut skjemaene. Mange av dem som var ærlige fikk ikke kvoter, mens mange sjarlataner ble tildelt fisk, forteller van der Heyden.

Splid. Kvotetildelingen har skapt

De kaller oss tyvfiskere.

Donovan van der Heyden, sør-afrikansk kystfisker.

splid i alle de små fiskerlandsbyene langs kysten. Mellom dem som fikk kvoter og dem som ikke fikk.

- Det har vært slåsskamper mellom fiskere som tidligere arbeidet sammen. Mange ikke-fiskere sitter med papirkvoter, der de tjener penger ved å selge rettighetene til ett av de store selskapene, I & J eller Lusitania, sier han.

Småfiskerne krever at kvotene ikke skal kunne selges, og at myndigheten må tilgodese hele lokalsamfunn med kvoter. Endringer er på gang. Men det tar tid.

Sluttet. Donovan van der Heyden sluttet med tyvfiske etter hvert som narkotikabruken økte i de fattige fiskerlandsbyene.

- Mye av dagens tyvfiske er ikke lenger for å skaffe mat, men for å betjene narkogjelden. Det fører igjen til overfiske, sier van der Heyden. ■

Namibia fikk premie for god fiskeriforvaltning

ROVFISKE

Fiskeriminister Abraham Iyambo i Namibia er blitt premiert av FN-organisasjonen FAO for sine bidrag til bærekraftig fiske nasjonalt, regionalt og internasjonalt. Landet blir trukket frem som et av få eksempler på god fiskeriforvaltning i Afrika.

Norsk bistand har vært sentral i å bygge opp en kystvakt i namibiske farvann. Fiskeriforvaltningen i Namibia har etter hvert blitt så god at den langt på vei overgår systemene i mange rike land. President Ellen Johnson-Sirleaf fra Liberia er en av de som vil lære av namibierne når hun skal få bukt med det illegale fisket i liberiske farvann.

- Vi forsøker nå å etablere en kystvakt. Da vil vi gjøre slik de gjorde i Namibia, ta de ulovlige fiskebåtene i arrest, sier Johnson-Sirleaf.

Professor Bjørn Hersoug ved Fiskerihøgskolen i Tromsø bekrefter at den norske bistanden og den videre

oppfølgingen fra lokale myndigheter har vært en kjempesuksess.

- Fiskeoppsynet her er det beste man har i Afrika i dag. Problemet med å gjenta en slik suksess, er at situasjonen i Namibia er spesiell. Det er bare to havner som tar imot fisk. Sammenlignet med Mosambik, der det er 600 registrerte strender som lander fisk, er kontrollopp-gavene ganske annerledes, sier Hersoug.

Han forteller at Namibia tidlig viste styrke ved å arrestere spanske trålere for illegalt fiske.

- Ved hjelp av innleide sørafrikanske helikoptre statuerte de et eksempel. Andre steder i Afrika er det ikke like lett, sier Hersoug. ■

Kvalitet på fiskeriforvaltningen. De rødfargede områdene er der hvor det står dårligst til med fiskeriforvaltningen. Bare Namibia får godkjent, altså grønt.

ØKONOMI

Botswana kom best ut

Tanzania har sunket 24 plasser, Mauritania 15, Madagaskar og Senegal 14 og Nigeria har gått ned ni plasser på årets globale korrupsjonsindeks fra Transparency International, melder allAfrica.com.

Botswana fortsetter å være det afrikanske landet som blir sett på som minst korrupt og Somalia som Afrikas og verdens mest korruperte land. Gambia og Liberia er blant landene som skårer bedre i år. «Corruption Perception Index» er en årlig undersøkelse som måler folks oppfatning av korrupsjon i alle verdens land. Norge fikk ellevteplassen. ■

Norge største giver

Norge blir den største bidragsyteren til Verdensbankens nye fond for å styrke kompetansen på karbonfangst og -lagring i utviklingsland, melder utenriksdepartementet i en pressemelding.

- Klimavennlig teknologi i utviklingsland er helt nødvendig hvis verden skal nå klimamålene. Derfor gir vi nå 35 millioner kroner til et fond i Verdensbanken, sier miljø- og utviklingsminister Erik Solheim. ■

Biodrivstoffavtale verdt 250 millioner dollar

En avtale verdt 250 millioner dollar ble nylig undertegnet av rwandesiske myndigheter og et amerikansk og et britisk selskap, Eco-Fuel Global og Eco Positive Ltd., skriver The New Times. De to selskapene skal dyrke oljeplanten jatrofa på 10 000 hektar land og skal utvinne 20 millioner liter biodiesel per år. Rwandas energiminister Albert Butare sa under signeringen blant annet at avtalen vil hjelpe landet til å bli mindre avhengig av importert drivstoff. ■

Norfund investerer i ren energi

Norfund signerte nylig en avtale verdt om lag 44 millioner kroner med E+Co, skriver det norske statlige investeringsfondet Norfund i en pressemelding. Selskapet E+Co investerer i firmaer som vil etablere seg innen ren energi i utviklingsland. Norfund skriver at investeringer i næringsvirksomhet generelt og ren energi spesielt bidrar til fattigdomsreduksjon.

- Det å sørge for passende, rimelige energitjenester er essensielt for å skape bærekraftig utvikling i de fattigste landene. Norfunds investering i E+Co representerer sårt tiltrengt kapital for firmaer som jobber innen sektoren, sier Norfund-direktør Kjell Roland. ■

Sjokkert over Bistandsaktuelt

Av Julie og Rino Solberg, Child Africa

DEBATT

Det er med sjokk og vantro vi leser et sju siders hovedoppslag om vår lille hjelpeorganisasjon Child Africa, som vi har drevet etter beste evne siden 1991.

Bistandsaktuelt har ikke vært interessert i å publisere fakta om Child Africa, men dessverre isteden ønsket en sensasjonspreget artikkel. Etter 3 møter på Bistandsaktuelt kontor, hvor jeg og min kone åpent har forklart i detalj hva som var fakta bak de spørsmål vi fikk, ser vi til vår store forskrekkelse at Bistandsaktuelt allikevel kommer med meget sterke påstander fra tre klagende familier, som vi ikke er blitt presentert for før artikkelen ble publisert. Med store og sterke bilder av fattige foreldre med barn kommer triste historier om at de ikke har fått noe eller svært liten støtte fra Child Africa. Hele artikkelen består av delvis direkte løgnaktige, uriktige, falske og meget sterkt ærekrenkende påstander om fusk. Vi er av Bistandsaktuelt allerede uthengt og dømt, uten en gang mulighet for å få frem fakta før «dommen» ble publisert. Her har ikke Bistandsaktuelt brukt etterrettelige kilder og derfor begått grov urett mot oss.

Vi lurte bl.a. på dette: Hvorfor ville de ikke besøke skolen vår i Kabale og undersøke med barna, når de allikevel var der? Hvorfor besøkte de ikke vårt skolesenter som har alle faktiske opplysninger om barna? Hvorfor snakket de ikke med foreldreforeningen som representerer over 320 barn eller noen av lærerne våre, som alle var vitner til at Milton ble sparket pga. korrupsjon? Hvorfor søkte de ikke fakta hos det kommunale skolekontoret «Inspector of Schools» i Kabale? Hvorfor ville de ikke undersøke med den norske sykepleieren og læreren som hadde arbeidet hos oss som frivillige i over 5 måneder? Hvorfor tok de ikke kontakt med en tidligere professor ved Cambridge Universitet som er dobbelfadder hos oss gjennom flere år og som har vært her i flere uker og arbeidet bl.a. med undervisning av de 12 døde barna vi har i skolen vår? Og hvorfor snakket de ikke med Døveforbundet i Uganda som vi samarbeider godt med? Hvordan kunne de la seg så lett lure av 2 tidligere ansatte i Uganda som begge måtte gå på dagen for uærligheter og i tillegg «ansette» en av dem for å fremskaffe informasjonen istedenfor å spørre oss?

Forutinntatt? Var det fordi Bistandsaktuelt var kraftig forutinntatt, noe som bl.a. fremkom i en e-post vi fikk tak i? Når vi ønsket å få oversendt artikkelen for eventuelt å undersøke og imøtegå påstander, fikk vi ikke anledning til dette, men ble fortalt at vi skulle få skrive et begrenset innlegg i neste nummer av bladet, selv om alle vet at da er det for sent fordi skaden allerede er gjort. Det er jo som kjent ingen som greier å renvaske seg i trykksverte. Vi ble også på siste møte lovet av Bistandsaktuelt journalist at han skulle sende oversikt på e-post med navn på «klagerne» og påstandene, slik at vi kunne imøtegå dem. En slik e-post fikk vi aldri tilsendt og vår forklaring basert på våre innhentede fakta fra Uganda kom derfor heller ikke med i artikkelen og alle de meget sterke «påstandene» ble stående uimotsagt. Det eneste vi kort fikk svare på var det vi fikk høre om, nemlig barnet som vi ikke fant i tide og huset fadderens skulle kjøpe til barnet,

Rino og Julie Solberg sier at støtten til fattige barn i Afrika er deres hjertebarn. De siste årene har stiftelsen deres generert store overskudd på telefonsalg av postkort. I tillegg er ekteparet fra Moss involvert i en rekke kreative næringslivsprosjekter. FOTOGRAF: GUNNAR ZACHRISEN

«Uavkortet støtte» forsvant

Den norske stiftelsen Child Africa i Moss garanterer «som eneste veldedighetsorganisasjon i verden» at penger som gis til fadderbarn går uavkortet til barna.

visste at hun var adoptert – to måneder etter at det skjedde. Noe hjelp eller penger hadde den fattige familien heller ikke sett noe til.

Tidligere Child Africa-ansatte i Uganda sa det å ikke er uvanlig at barn får

Child Africas styreformann aviser anklagene og mener det er en glipp.

Les historien om et ektepar fra Moss og deres «idealistiske» prosjekter i Øst-Afrika.

Side 10-15 + 16

FAKSIMILE: BA 9-2009

hvor vi etter samtaler med fadderens og etter hans ønske returnerte pengene til han. Selv om vi fortalte hva som hadde skjedd, ble allikevel hovedoppslaget at vi tilsynelatende hadde «stjålet» pengene fra den fattige jenta, til tross for at Bistandsaktuelt visste at dette ikke var tilfellet.

Til og med gode regnskaper blir til «velfylte bankkontoer» med sterke insinuasjoner om at noen skor seg på dette. Selve regnskapstallene blir også misbrukt i en planse om pengeflyt som viser at vi har «øket verdiene i Norge», noe som heller ikke er tilfelle.

Det som skjedde med barnet Bistandsaktuelt journalist ble fadder for, var et svært uheldig tilfelle, hvor det ble gjort en feil av en ansatt i Uganda, som er meget enkelt å forklare. Når noen blir fadder fra vår webside, så går det en automatisk beskjed om dette til senteret, som gir barnet beskjed der barnet bor og melder barnet inn på skolen og kjøper inn materiell etc.

Imidlertid så har det også hendt 3-4 ganger tidligere, på alle de årene vi har holdt, på at vi ikke har funnet barnet, vanligvis fordi familien har flyttet. I slike tilfeller skal senterlederen sende beskjed til fadderens, slik at vedkommende kan velge et nytt barn. Det har fungert meget bra, helt til tilfellet med journalisten fra Bistandsaktuelt, hvor senterlederen ikke kunne finne barnet, da vi ikke visste område for hvor barnet bodde fordi han ikke hadde vært med på registreringen selv. Senterlederen skulle etter en uke ha sendt beskjed til fadderens og hovedkontoret om dette, men dessverre fortsat-

te han letingen fremover uten å gi beskjed til disse. Han sier selv at han ikke ennå hadde gitt opp, men han fant henne dessverre ikke og rapporterte heller ikke noe til hovedkontoret, som han etter prosedyren skulle ha gjort.

Når så Bistandsaktuelt ved deres

besøk tilfeldigvis fikk kontakt med den tidligere oppsagte senterlederen Milton, fant han jenta raskt fordi han selv hadde registrert henne. Han fikk også sin drøm oppfylt, da han ønsket sterkt å hevne seg på oss fordi han fikk sparken i påsyn av hele ledelsen ved skolen og styret i

PAYMENT VOUCHER		
No.	Tel. _____	
	DATE 15/09/2009	
Dr. to	A/C No. _____	
PARTICULARS	SHS	CTS
School fees for _____	238.000	
School Bag, Books, Pens, Shoes, Socks, Mathematical Set, Pencils and School Uniform, Beddings.		
 CHILD AFRICA 15 SEP 2009 P.O. BOX 914, KABALE (U)		
TOTAL SHS. 238.000		
AMOUNT IN WORDS Two hundred thirty eight thousand Shillings only.		
Prepared by Michael _____	Checked by _____	
Authorised by Director Julie Solberg.	Received by _____	
	15.09.2009.	

Denne kvitteringen mener Child Africa beviser at en av de foresatte løy om at familien ikke hadde mottatt penger. Den foresatte selv fastholder at han verken har undertegnet på noen kvittering eller mottatt noen penger.

FAKSIMILE: CHILD AFRICA

foreldreforeninger ved skolen, hvor bl.a. beviser for korrupsjon ble lagt frem i alles påsyn, nettopp fordi vi ønsket at alle skulle vite sannheten om hvorfor han ble sparket. Han har lyktes med å lure Bistandsaktuelt til å tro at han sa opp selv, ved å vise frem «oppsigelsesbrevet.» selv om vi har cirka 20 vitner på at han ble sagt opp på dagen over en måned ETTER at han skulle sluttet iht. sitt eget «oppsigelsesbrev». Men i artikkelen i Bistandsaktuelt blir saken med jenta som vi ikke fant raskt nok gjort til standard for hvordan fadderskapet virker i Child Africa og dette er helt feil, da 99 prosent av barna nå umiddelbart får beskjed og blir tatt inn i skolen, kun avhengig av betalings-tidspunktet fra fadderen. At vår senterleder gjorde en feil er selvfølgelig leit og det tar vi fullt ansvar for, for det er menneskelig å feile, men når det blir insinuert at vi med vilje ikke betaler pengene til barna, så reagerer vi sterkt. Den «uavkortede støtten» forsvant imidlertid ikke. Den ble bare utbetalt senere, etter at barnet ble funnet.

Vi har selvfølgelig stor forståelse for at Bistandsaktuelt fant dette mistenkelig til å begynne med, da de ikke er vant til det systemet vi har, men synes at det var svært galt å komme med et «skandaleoppslag» etter at vi i møter hadde forklart den enkle feilen som oppstod.

Ærekrenkende. Hele artikkelen med alle de tendensiøse overskriftene og bildematerialet er basert på insinuasjoner om at det ligger noe fusk bak det arbeidet jeg og min kone har gjort siden 1991. To tidligere ansatte, som begge ble sparket pga uærligheter, samt foreldre de kjenner, er brukt som «sannhetsvitner». Det verste av alt er at Bistandsaktuelt har betalt både journalisten og den tidligere sparkede ansatte for å arbeide for seg, istedenfor å spørre oss om fakta.

Påstand 1: Macline, jenta som ble adoptert, har vi forklart ovenfor.

Påstand 2: Huset, der fadderen selv bestemte at han ville ta tilbake pengene han hadde gitt for huset, og hvor han bekrefter sin tillit til Child Africa, er forklart tidligere. Påstander vi IKKE fikk høre om, som vi nå kan bevise er løgn.

Påstand 3: Iddy Ndamurira, Stefaren sier; «Iddy ikke har råd til skolemateriell og har ikke vært på skolen på flere måneder, til tross for at han har en fadder». Fakta: Iddy mistet sin fadder allerede i mars 2008, men har til tross for dette fått fortsette på skolen også etterpå. Våre skolerapporter viser at han gikk på Child Africas skole i hele 2009. Alle som går på vår skole får selvfølgelig også mat, uniformer og skolemateriell, etc., så det er derfor løgn når stefaren sier at Iddy ikke har gått på skolen.

Påstand 4: Julius Furiyakra, «har ikke fått noen skolepenger som fadderen sendte», ifølge onkelen. Fakta: Onkelen som beviselig lyver i artikkelen har selv kvittert på mottak av et beløp på cirka kr 700.- som er 100 prosent av det fadderen har betalt

på det tidspunktet. Han har nektet å levere kvittering fra skolen til oss, og hvorvidt han har tatt pengene selv eller betalt det han skulle, vet vi derfor intet om.

Påstand 5: Reagan Magara, faren, kommer i bladet med til dels negativt ladede påstander. Fakta: Faren har på alle punkter sterkt imøtegått måten han er blitt gjengitt når han fikk oversatt og lest Bistandsaktuelt påstander. Dette har han gjort skriftlig i påsyn av Notarius Publicus i Uganda og sendt (vedlagt brev) til oss. Han føler han er blitt misbrukt og forledet i denne saken. De siste to årene har Child Africas utgangspunkt hele tiden vært at pengene fra fadderne skulle gå «uavkortet» til barnet, fordi vi ønsket å være annerledes enn de store og kostbare organisasjonene, men dette ser vi i ettertid kanskje var dumt å gå ut med offentlig. Denne filosofien synes vi fremdeles er den eneste riktige selv om vi ikke har lyktes helt foreløpig.

Hovedårsaken til at vi ikke har greid dette helt er at vi hver måned har mellom 80-100 faddere (av cirka 290) som ikke betaler sitt fadderskap av forskjellige årsaker. Det kan være at de ikke har penger på kontoen, at de har fått nytt kredittkort og ikke lagt inn dette, eller at de slutter fadderskapet uten å si ifra til oss som de skulle. Tidligere, når vi bare hadde fadderpengene, det var kr 125/måned den gang, så måtte vi derfor ta barna ut og inn av skolen avhengig av innbetalingene fra fadderne. Dette var for både oss og barna veldig hjerteskjærende når vi først hadde fått barna inn i skolen, så nå deler vi derfor fadderpengene også med de som har mistet sin fadder i perioder. Derfor kan det bli litt forskjell på hva hvert barn får.

Child Africa har vokst spesielt raskt de siste 2-3 årene etter at vi har bygget 2 skoler og fått over 50 ansatte. Dette har hatt stor innvirkning på arbeidsrutiner og oppfølging. Vi har derfor i hele år arbeidet for å bedre de interne rutinene, og har i løpet av sommeren 2009 begynt å implementere kvalitetssikringssystem på ISO 9000-nivå med stillingsbeskrivelser, prosedyrer, og arbeidsbeskrivelser for alle områder av vår organisasjon, både hovedkontoret, senterkontor og skoler, nettopp for at ingen ting fremover skal kunne gå feil uten at vi oppdager dette. Foreløpig har det for det meste vært meg og min kone som har ledet stiftelsen, men planene har hele tiden vært at andre vil ta over den daglige driften når vi bare hadde økonomi til dette. Vi håper nå at dette kan skje i 2010.

Vi mener imidlertid det insinuerende og tendensiøse oppslaget i Bistandsaktuelt bryter så mange av punktene i pressens «Vær varsom» plakat at vi vurderer å anmelde saken til Pressens faglige utvalg (PFU) for vurdering. ■

(Innlegget er forkortet i samråd med artikkelforfatter. Innlegget i fullversjon kan leses på våre nettsider. Red.)

Bistandsaktuelt opplyser

Til opplysning: I henhold til Pressens Vær Varsom-plakat skal tilsvaret og debattinnlegg ikke utstyres med redaksjonell, polemisk replikk. For Bistandsaktuelt svar på Solbergs le-

serinnlegg henviser vi derfor til vår nettutgave. Bistandsaktuelt svarinnlegg vil bli lagt ut mandag 21. desember. ■

HVEM HVA HVOR I ALL VERDEN?

- Hvem er dette?
- Hvilken øygruppe, som Charles Darwin var spesielt interessert i, tilhører Ecuador?
- Hvem er Mahinda Rajapaksa?
- Bor det over 130 millioner mennesker i Nigeria?
- Hvem har skrevet «Glimt fra Sierra Leone»?
- Hva heter elven som går på grensen mellom Argentina og Uruguay?
- Hva heter Khomeinis etterfølger som åndelig leder/stats-overhode i Iran?
- Hva er navnet på Sør-Afrikas største by?
- Hva heter øya utenfor Guyanakysten som tidligere var beryktet som endestasjon for straffanger?
- Hvilke tre land fikk mest norsk bistand i 2008?
- Hvilken øy er størst: Ny-Guinea eller Madagaskar?
- Hvilken religion er størst i Laos?
- Hva heter Pakistans største by?
- Hva het den israelske statsministeren som ble myrdet av en jødisk fundamentalist i Tel Aviv 4. november 1995?
- Hva het grunnleggeren av Lambarene-hospitalet i Gabon?

- Hvilken colombiansk artist sang «Whenever, wherever»?
- Hva betyr egentlig ordet kamikaze?
- Hvilket land vant U-20 VM i fotball i 2009?
- Hvilket er Bruneis offisielle språk?
- Hva betyr det swahiliske ordet «Simba»?

Svarene finner du nederst på siden.

Spørrespalten er laget av **Ba-Musa Ceesay**

TRE EKSPERTNØTTER:

- Hva er dagens navn på byen som i en periode ble kalt Stanleyville?
- Hvilke land grenser til Afghanistan?
- Hvor stor var USA offisielle bistand på i 2008? (+/- 5 prosent)

SVAR:

- Alt rett:** Les spørsmålene før svarene – ikke omvendt!
- 15-19:** Verden trenger deg.
- 10-14:** Du kan se framtiden lyst i møte.
- 5-9:** Ikke så verst.
- 1-4:** Din interesse for globale spørsmål er kanskje av ny dato?
- 0:** Utenriksdepartementets aspirantkurs er kanskje ikke det du burde søke på i år?
- Ellen Johnson-Sirleaf, Afrikas første valgte kvinnelige president (Liberia)
  - Galapagosøyene.
  - President på Sri Lanka.
  - Ja, ca 154 millioner.
  - Jan Sæterli.
  - Rio de Plata.
  - Sayyid Ali Khamenei.
  - Johannesburg.
  - Djebeløya.
  - Afghanistan, Tanzania og Sudan.
  - Ny-Guinea.
  - Buddhismen.
  - Karachi.
  - Yitzhak Rabin.
  - Albert Schweitzer.
  - Shakira.

SVAR PÅ EKSPERTNØTTER:

- Kisangani.
- Pakistan, Iran, Turkmenistan, Usbekistan, Tadsjikistan og Kina.
- 26 milliarder dollar eller lag 150 milliarder kroner.

Vi vurderer å anmelde saken til Pressens faglige utvalg (PFU) for vurdering.

Systemkrise, ikke matkrise

Av Magne E. Grøva

MATMANGEL

Så er vi i gang igjen. Millioner sulter, på Afrikas horn og andre steder. Nødhjelpsoperasjoner trappes opp. 1 milliard mennesker lever med kronisk matvaresikkerhet. Nytt matsikkerhetstoppmøte med krisefokus er avholdt i Roma. Debatten følger vante spor. Hovedmedisinen er mer av det samme: nødhjelp, økt produksjon og mer frihandel.

Verdens matvareproduksjon er imidlertid rekordhøy. I perioden 2002-2008 økte verdens kornproduksjon fire ganger mer enn befolkningsveksten i samme periode. Per capita er produksjonen fullt på høyde med de beste årene det finnes statistikk for. Samtidig har matsikkerhetssituasjonen blitt dramatisk forverret. Kan det tenkes at makta som står ikke helt forstår fenomenet matvaresikkerhet for utsatte grupper? Dagens tilstand beviser hinsides rimelig tvil at makta ikke vet om, eller ikke evner eller vil ta i bruk, virkemidler som kunne bedret forholdene.

For 40-50 år siden var det utbredt tvil om det ville bli mulig å fø verdens raskt voksende befolkning i framtida. Siden da har kornproduksjonen i verden økt med over 100 prosent. Matvareproduksjonen har stort sett, med mindre avvik i noen perioder, holdt følge med befolkningsveksten.

Det var ikke på 60-tallet, og er heller ikke i dag, noen naturgitte eller tekniske grunner til at vi ikke kan produsere vesentlig mer mat enn vi gjør. Men det har hele tiden vært en andel av befolkningen, rundt 15 prosent, som har levd med kronisk matvaresikkerhet. Dette har vært et nærmest permanent fenomen i menneskehetens nyere historie.

Matsikkerhetstoppmøtet i 1996 vedtok med brask og bram å halvere antallet sultne innen 2015. Kompetente tvilere til realismen i denne erklæringen ble nærmest latterliggjort - «denne gangen skal det virkelig handles» var retorikken. I dag

KRONIKK

Kronikker i Bistandsaktuelt kan sendes tgh@norad.no. Teksten bør ikke overstige 8500 tegn inkl. mellomrom. Legg ved bilde av artikkelforfatter. På grunn av stor pågang kan ikke alle kronikker regne med å komme på trykk.

er målgruppen for denne reduksjonen økt med 20 prosent, og er nå oppe i om lag én milliard mennesker. Bare de som lever i en fantasiverden kan tro at antallet vil gå vesentlig ned de nærmeste årene. Det er mer sannsynlig at antallet sultne vil ha økt med 50 prosent innen 2015, enn at det vil være halvert fra utgangspunktet 1996. Det ser imidlertid ikke ut til å legge noen demper på viljen til å tenke stort. I forkant av årets matsikkerhetstoppmøte ble det sågar lansert et initiativ der ambisjonen var intet mindre enn fullstendig utrydding av all sult innen 2025!

FAO og dets generalsekretær Diouf har fått mye pepper, også fra Norge som har redusert sin støtte til FAO med 10 mill NOK. Men på den annen side: Diouf har tatt til orde for å etablere en «ny verdensorden for matsikkerhet». FAO lagde også et utkast til erklæring fra det nylig avholdte toppmøtet, som inneholdt noen svært viktige erkjennelser. Blant annet understreket man at retten til mat er den mest fundamentale av alle menneskerettigheter, og at realiseringen av denne retten må skje innenfor rammene av nasjonal matsikkerhet. Det ble understreket at det er avgjørende at det iverksettes målrettede sosiale sikkerhetsnett og beskyttelse for utsatte grupper. Det ble slått fast at på lang sikt kommer man ikke utenom statlige, sosiale beskyttelsesmekanismer og målrettede ernærings tiltak for de fattigste og ekskluderte i samfunnet. Det ble også betimelig minnet om at tilfredsstillende matproduksjon på aggregert nasjonalt og globalt nivå har vist seg å ikke være noen garanti for at alle mennesker får nok mat, og at sult blir utryddet.

Samfunnets ukloke prioriteringer og manglende handlinger for å møte velkjente problemer, er det som til slutt fører til hungersnød.

Det virkelig interessante ved toppmøtet er hvordan den vedtatte versjonen av slutterklæringen har utvannet og redigert seg bort fra disse formuleringene, og unngått konkrete forpliktelser til oppfølging. Toppmøtet har lært oss mye om mangelen på både vilje, prioritering og kompetanse vedrørende matsikkerhet i det internasjonale politiske miljøet.

Utgangspunktet for en ny verdensorden for matvaresikkerhet må være at alle nasjoner har både rett og plikt til å utvikle og iverksette en ansvarlig og forsvarlig matsikkerhetspolitikk. Dette problemet hører hjemme på den internasjonale dagsorden først og fremst for å slå fast at denne retten og plikten går foran alle andre rettigheter og plikter nedfelt i andre internasjonale reguleringer. At internasjonale handelspolitiske hensyn eller andre forhold - interne eller eksterne - skal gå foran et verdig liv for en milliard mennesker, må en gang ta slutt. Det må bli en selvfølge for en stats legitimitet at det å sikre borgerne mat får forrang. Kronisk matvaresikkerhet er et så stort onde at det ikke bare er umoralsk. Det er også sikkerhetspolitisk risikabelt å ikke prioritere løsninger av denne skampletten på menneskehetens historie.

Matkrisen på Afrikas horn kan umulig komme som noen overraskelse. Dette har skjedd før, og det er ingen indikasjoner som tilsier at det ikke kommer til å hende igjen. I store deler av verden er det normale nettopp store og vanskelige forutsigbare klimavariasjoner. Klimaendringene vil mange steder forsterke uforutsigbarheten. Det er et utbredt selvbedrag å se på de gode årene som normale, og planlegge ut fra det. I virkeligheten er de gode årene unntak, mens årlige variasjoner på 15-20 prosent, og av og til mye mer, ofte er det normale. Dette krever at det tas forholdsregler; uten det vil krisene komme igjen, og ganske sikkert oftere og alvorligere enn før.

Den grunnleggende svikten er manglende evne og vilje til å ta forholdsregler mot kjente problemer. Vi står derfor først og fremst overfor en systemkrise, ikke en matkrise. Den etiopiske ekspert på matsikkerhet, Mesfin Wolde-Mariam, hadde allerede på 70-tallet en treffende og sviende forklaring på elendigheten: «Famine is ultimately caused by Governments' acts of commission and omission». Samfunnets ukloke prioriteringer og manglende handlinger for å møte velkjente problemer, er det som til slutt fører til hungersnød. En aktuell og nærliggende illustrasjon: Norges kornavlinger er i år anslått til å bli ca. 28 prosent lavere enn i fjor, og andelen med matkornkvalitet er ned om lag 50 prosent i forhold til gjennomsnittet 2004-08. I afrikansk sammenheng ville dette resulterte i en massiv katastrofe. Hos oss er det ingen kommer til å merke noe som helst, fordi vi har et system som tar forholdsregler.

Det er mange bekymringsfulle trekk ved reaksjonene på krisene de senere tiårene. Gjennomgående er det en overdreven fokus på aggregert produksjon, gjerne basert på utstrakt bruk av GMO og andre teknologiske løsninger, og frihandel. Hvordan virkningene av slik politikk konkret skal merkes for utsatte grupper som lever med kronisk matvaresikkerhet i hverdagen, sies det mindre om. Nettopp forståelsen for situasjonen til de 15 prosentene som til enhver tid anslås å leve med matvaresikkerhet - og den derav følgende logiske sammenhengen mellom tiltak og virkning for de berørte - er blant de svakeste elementene i både nasjonal og internasjonal matsikkerhetspolitikk. «15 prosent-gruppen» som lever med matvaresikkerhet er ikke en homogen.

Klima er en faktor, politisk ustabilitet en annen, helse en tredje, eiendomsforhold og jordmangel en fjerde og så videre. Medisinen må tilpasses situasjonen der og da. Mange av de landene som har tatt skrittet fra fattigdom til rikdom og velstand, har rikelig erfaring med et stort utvalg virkemidler for å motvirke de negative virkningene på samfunnsutviklingen som kronisk matvaresikkerhet fører med seg. Men det globale handlingsmønsteret de senere tiårene viser en nærmest paranoid redsel for å tillate dagens fattige land å ta disse eller nye egenutviklede virkemidler i bruk. En god start ville være å la de som er nærmest problemet skaffe seg all verdens oppsamlede kunnskap om temaet, for derfra å utvikle nasjonale regimer basert på detaljert innsikt i forholdene i eget land, uten innblanding utenfra.

Vi kan løse utfordringen dersom vi vil, men jeg er for min del ikke mye optimist. Den naive og nærmest latterlige innsatsen for gjennomføring av målsettingen om å halvere sult innen 2015 lover ikke godt, hvis verdenssamfunnet ender opp med å skrive ut resept på mer av det samme. Det er en tragisk prestasjon å gjøre så lite med en av de best kjente utfordringene i vår tid. ■

Magne Grøva har mange års erfaring som bistandsarbeider og landbruks-ekspert.

En lokal bonde utenfor Jammu i India, bærer hvete til overskuddslagre. Artikkelforfatteren mener at sultproblemerne i verden skyldes både manglende forståelse for problematikken og manglende politisk vilje til å løse den.

FOTO: AMIT GUPTA/SCANPIX

God presse gir dårlig rykte

Av Christine Afandi Agalomba

KORRUPSJON

Det må være mange dilemmaer i internasjonal utviklingspolitikk. Jeg har noen av dem i hendene i form av den nyeste korrupsjonsstatistikken fra den internasjonale organisasjonen Transparency International. Deres Corruption Perception Index er den lista som virkelig gjelder når korrupsjon skal graderes.

Den er bygget opp av flere uavhengige målinger av korrupsjon i 180 land. For de skandinaviske landene, som normalt alle havner blant topp 10, er lista sikkert et hyggelig syn. Sett fra Kenya, som i år ligger på plass nummer 146 og blant land vi absolutt ikke har lyst til å sammenligne oss med, er statistikken dyster lesing. Til sammenligning står det en del bedre til i Tanzania på 126 plass, som dermed ifølge statistikken skulle ha ganske mye mindre korrupsjon enn Kenya.

Jeg kjenner både Kenya og Tanzania godt. To naboland som begge sliter med korrupsjon. Jeg har arbeidet i ledende avisredaksjoner i begge landene og vet mye om hvordan journalister og redaktører handler og tenker. Min påstand er at Tanzania er like, eller kanskje mer, korrupt enn Kenya. Grunnen til at Kenya oppfattes og måles som mer korrupt enn Tanzania er at kenyanske medier er både dyktigere og modigere når det gjelder å avsløre korrupsjon enn mediene i nabolandet Tanzania.

Konsekvensene ved å havne på lista over de mest korrupte land i verden er at Kenya mister bistandspenger og private investeringer fra hele verden. Bistand er jo også en slags investering og ingen vil risikere at investeringene spises

Korrupsjonen blomstrer både i Kenya og Tanzania, men oppfattes som verst i Kenya fordi media der er flinkere til å avsløre utro tjenere, skriver Christine Agalomba.

FOTO: MWANZO MILLINGA

SETT FRA SØR

Christine Afandi Agalomba er journalist i The East African i Kenya.

opp av omfattende korrupsjon. Samtidig er bistandsgiverne ivrige etter å støtte opp om kampen mot korrupsjon, der mediene spiller en avgjørende rolle. Her oppstår det altså en merkelig motsetning. Jo flinkere mediene blir til å avsløre korrupsjon, jo mer korrupt oppfattes landet og det straffes vi for av bistandsgiverne.

Kenya har en friere og langt mer robust presse enn Tanzania. Kenyanske medier har også mye større ressurser, både i form av kunnskap, tradisjoner og penger, til å avsløre korrupsjon. Gravende journalistikk er både kostbart og farlig, og min erfaring er at mediene i Kenya både våger og satser mer der tanzanianske medier i tilsvarende saker feiger ut. Tanzanianske medier trår på gum-

Jo flinkere mediene blir til å avsløre korrupsjon, jo mer korrupt oppfattes landet.

misåler rundt korrupsjonssaker som ikke er helt åpenbare og sanksjonert av myndighetene. Der journalistene kommer på sporet av noe stort og kontroversielt er det ofte redaktøren som setter foten ned og stopper publisering etter å ha fått en nattlig telefon fra en minister eller en mektig forretningsmann.

Myndighetene i både Tanzania og Kenya gjør mye for å hindre en fri og uavhengig presse, og går ikke av veien for å forsøke å stoppe medier som blir for brysomme for dem. I Kenya raidet politiet avisen The Standard og tok med seg alle datamaskinene i redaksjonen. Dette skjedde da redaksjonen var i ferd med å trykke saker som ville bli svært truende for president Kibaki. Datamaskinene har aldri blitt levert tilbake, men raidet har ikke ført til at avisen (som også eier tv-stasjonen KTN) slutter å være kritisk og undersøkende i sin journalistikk. Tvert i mot.

I Tanzania stengte myndighe-

tene avisa Mwanahalisi etter at den avslørte store korrupsjonssaker der ministre og andre ledende politikere var involvert i skatteunndragelser og for å ha mottatt penger for tjenester til næringslivet. Saken om stengingen av avisa er nå i retten, men støtten fra andre mediebedrifter er halvhjertet. Mange sier at avisa «fikk som fortjent». Tanzania fortsetter også med den merkelige ordningen at alle journalister i landet må godkjennes og akkrediteres av det statlige informasjonsministeriet. Brysomme journalister står i fare for å miste akkrediteringen, men få protesterer mot ordningen.

Jeg vet at både Tanzania og Kenya sliter med mye korrupsjon, men korrupsjonsstatistikker bør nok utstyres med en kolonne der evne og vilje til å avsløre korrupsjonen legges inn, og de to kolonnene veies mot hverandre. Mediene er helt avgjørende i kampen mot korrupsjon, men både aviseiere, redaktører og journalister vet at det er enormt krevende å stå imot presset før og under en korrupsjonsavsløring. Korrupsjonsjegere risikerer både liv og helse og kommer ofte ut av bataljene med skakkjørt økonomi og svaker karrieremuligheter. Mange spør seg i ettertid om de personlig ofret for mye i kampen mot korrupsjon.

Jeg har selv avslørt alvorlig korrupsjon og pengemisbruk i en offentlig helseinstitusjon. Hele familien min kom under sterkt press, og jeg måtte til slutt flytte fra byen jeg arbeidet i. Mange kritiserte meg for artiklene jeg skrev. Ikke fordi de inneholdt feil, men fordi jeg i det hele tatt skrev dem. I ettertid angrer jeg ikke, men jeg har sikkert bidratt med mitt for å skyve Kenya opp på listen over verdens mest korrupte land. ■

GADOS VERDEN

Tanzanianeren Godfrey Mwambwa, bedre kjent som «Gado», er en av Afrikas mest profilerte karikaturtegnere. Han tegner blant annet for den uavhengige kenyanske avisen Daily Nation.

«A little bit OK». Og mer enn det!

Av Anne-Lise Langøy

LITTERATUR

Hun drar oss rett uti det, Mette Jørstad - en norsk sosialantropolog som har arbeidet som konsulent for multilaterale organisasjoner og som norsk diplomat gjennom cirka 25 år. Boka består av flere fortellinger - bygget på forfatterens egne opplevelser i ulike land.

I bokas første fortelling tar hun oss med til et sted i Øst-Afrika hvor hun selv er på plass i felt som antropolog og gjør en utredning for Verdensbanken. Landsbyen skal få vann og en brønn skal bores. Dette skal lette kvinnes arbeidsbyrde og frigjøre deres tid til andre og mer produktive oppgaver.

Men så enkelt var det ikke. En kvinnelig brønnborer ankommer landsbyen og ting begynner å skje. Hendelsesforløpet leder fram til at brønnborene blir forhekset og dør. Forfatteren skriver selv at hun uforvarende har hatt en finger med i spillet i forheksingen, og hennes egen rasjonalitet blir utfordret. Brønnen blir stående ubrukt og kvinnene fortsetter sine lange turer for å hente vann.

En annen fortelling, fra India, tegner et håpløst bilde av et samfunn gjennomsyret av korrupsjon og maktmisbruk. Stilltende og passivt finner folk seg i urett, rangordning og trusler fra mektige personer som sørger for å opprettholde maktbalansen. Det hjelper lite med iherdig skandinavisk innsats med forskning på velvilje og likeverdsprinsipp.

BOKANMELDELSE

Mette Jørstad:

«A little bit OK».

Kolofon Forlag AS, 2009.

Under opprulling av svindel i forbindelse med bygging av en klinikk, mister en mektig mann ansikt i all offentlighet. Han hevner seg heftig, og en tilfeldig syndebukk blir utpekt og får unngjelde samtidig som en dekkoperasjon blir satt i verk.

Så faller livet tilbake i sitt vante spor igjen. Prosjektarbeiderne og konsulentene reiser hjem; vel og merke med en del skrammer på kropp og sjel, men de reiser faktisk, trekker seg tilbake fra felt og hjem til en behageligere verden. Til tross for vennskap og kjærlighet mellom oss og dem må de leve videre i sin verden etter at prosjektet er over. Dette er ett av poengene til Jørstad, det kan straffe seg å sette i gang prosesser som man selv ikke har kontroll over!

Forfatteren bruker en virkelighetsnær fortellerform tildels preget av en lag-på-lag-beskrivelse av menneskers kultur og hverdagsliv. Fortellingene er sett fra innsiden av bistanden, eller kanskje bedre sagt nedenfra. Gjennom sine tradisjonelle feltarbeid opplever hun gapet mellom giversamfunnets intensjoner og de utilsiktede resultatene på

landsbynivå. Hele boka gjenspeiler sentrum - periferi problematikken, hvor hun jobber for sentrum, men helt klart inntar et periferiperspektiv. Med en antropologs oppdragende korreks presenterer hun leseren for noen av de vanligste stereotypene om Afrika og afrikanere.

Jørstad forklarer på en elegant måte hvordan mottakernes 'irrasjonelle reaksjoner' og manglende vilje til å legge om livsførsel ofte rett og slett er uttrykk for andre (og rasjonelle) prioriteringer. Jørstad eksemplifiserer på en levende måte noen av «bistandsprosjektets» begrensninger og det hun opplever som feilvurderinger og manglende forståelse og respekt for de det gjelder - menneskene på grasrota.

Bokas klimaks kommer i historien West of Bengal. Fordums kolonialitet, rasisme, eksperters arroganse og spenning mellom konsulentene som konkurrerer om oppdrag braker sammen på et hotell mens krigshandlingene i byen stadig kryper innpå dem. For meg ble denne historien imidlertid en slags overdose av håpløshet som grenset til det absurde og ble dermed et vendepunkt i lesergleden. Tilsynelatende virker verken bønn, bistand eller business i kampen for en bedre og mer rettferdig verden.

Det er derfor denne boka ikke er for nybegynnere; i den forstand at boka tegner et nokså ensidig negativt bilde av bistand og multilateralt samarbeid. Dette kan en selvsagt mene mangt og meget om, men noe positivt har da skjedd i selve innretningen på utviklingssamarbeidet de siste tyve arene. Men igjen: Jørstads historier står for seg selv, ærlige og til ettertanke.

Jørstads bok er imidlertid ikke bare en bok om bistandens dilemmaer. Den gir oss også innsikt i spenningsfeltet i det å pendle mellom hjemmet i Norge og feltet der ute. 'A little bit OK' er også en dypt personlig fortelling om det å balansere mellom kulturer, ulike verdener og eget privatliv. Familien deler ikke mors entusiasme over hennes lange fravær og opphold på landsbygda i Afrika, uten strøm, uten bekvemmelighet og med sykdomsfarer hengende over seg. Døtrene vil ikke høre om latrinebygging, hekseri og begravelser rundt middagsbordet. Øktene på jobb blir en balansegang mellom partnerens og døtrene forventninger til henne som mor, sine egne krav til profesjonalitet til sitt arbeid og det ansvaret som hun tydelig føler for alle menneskene hun møter ute i Afrikas og Asias landsbyer. For først og fremst

er dette en bok skrevet med kjærlighet og dyp respekt for de personene hun beskriver - en annerledes bok som gjør at lesingen i sum ble mer enn 'A Little bit OK'. ■
Anne-Lise Langøy er selv antropolog, og arbeider i Utenriksdepartementet.

Nordiska Afrikainstitutet
The Nordic Africa Institute

The Nordic Africa Institute in Uppsala, Sweden, welcomes applications for a position as

**Nordic Researcher
from Norway**

More information: www.nai.uu.se

Closing date: 31 January 2010

Nytt nordiskt klimatinisiativ

Nordiska Utvecklingsfonden och Nordiska Miljöfinansieringsbolaget har startat en ny finansieringsordning för klimatprojekt i världens fattigaste länder.

Det nya initiativet Nordic Climate Facility (NCF) riktar sig till nordiska organisationer, myndigheter och företag. NCF beviljar gåvomedel i storleksordningen 250 000-500 000 euro per klimatprojekt som reducerar utsläppen av skadliga växthusgaser eller som främjar anpassningen till klimatförändringens följder i u-länder.

De bästa ansökningarna väljs ut i en förhandsgallring som startade den 26 oktober och pågår till den 29 januari 2010.

För detaljerade anvisningar och information:

www.ndf.fi
www.nefco.org

UNIVERSITETET I BERGEN
Institutt for sammenliknende politikk

Videreutdanninger 15 studiepoeng - 3 kurssamlinger

Internasjonal valgobservasjon

Innhold: Valgobservatørrollen, korttids- og langtidsobservasjon, koordinatørrollen, planlegging og styring av valgobservasjon

Søknadsfrist: 15. januar 2010/ frem til studiestart

Studiestart: 12. februar 2010

Politisk kartlegging/ feltmetodikk

Innhold: Politisk kartlegging i felt, metoder og strategier for innhenting av informasjon, analyse av ulike data, feltarbeid og etikk.

Søknadsfrist: 20. januar 2010/ frem til studiestart

Studiestart: 26. februar 2010

Korrupsjonsgranskning

Innhold: Kurset vil se på politisk og økonomisk korrupsjon, etikk, standarder og lovverk, korrupsjon og bistand.

Søknadsfrist: 20. januar 2010/ frem til studiestart

Studiestart: 19. februar 2010

Kursavgift for hvert kurs: kr. 15.000

Kursene kan inngå i en erfaringsbasert mastergrad i demokratibyging, se www.uib.no/demokrati

For mer informasjon og søknadsskjema, se nettadressen:

www.uib.no/demokrati eller ring 55 58 20 18/ 55 58 21 75

NYTT OM NAVN

Har du skiftet jobb? Kontakt redaksjonens Nytt om navn-medarbeider Jan Speed på e-post: jasp@norad.no eller på telefon 22 24 03 65.

Tord Steiro (29) er ansatt som programkoordinator i FORUTs utenlandsavdeling. Steiro er samfunnsøkonom med fokus på utviklingsøkonomi og bistand. Han har god, internasjonal organisasjonserfaring og praksis fra diverse utenlandsopphold.

Trine Sveinhaus (48) er ansatt som programkoordinator i FORUTs utenlandsavdeling. Hun har utdanning fra Norges landbrukshøgskole og mange års erfaring fra utviklingsarbeid på landsbygda i Nicaragua. Hun har arbeidet med utvikling av økolo-

gisk landbruk i Norge og kommer nå fra en pedagogisk/administrativ stilling ved Lena videregående skole.

Tove Romsaas Wang (57) blir ny generalsekretær i Redd Barna fra 1. januar 2010. Wang kommer fra stillingen som konstituert generalsekretær og har jobbet i Redd Barna siden 1978. Wang bor i Oslo, er gift og har to barn. De senere årene har hun ledet Redd Barnas internasjonale arbeid «ABC redder barna», som har sikret utdanning til 10 millioner barn som lever i land rammet av krig. Kampen har samlet inn 450 millioner dollar og bidratt til å sette barns behov for utdanning på den internasjonale dagsorden. Som nyutdannet sykepleier begynte

Wang sin lange karriere i bistandsbransjen som helsearbeider i Nord-Jemen i 1970-årene. Etter at hun kom til Redd Barna for 32 år siden har hun hatt lengre opphold i Sri Lanka og Zimbabwe, det siste som leder for Redd Barnas kontor i Harare. Wang har ledet Utlandsavdelingen i Redd Barna i åtte år og vært assisterende generalsekretær siden 1994.

Nora Sveaass er tildelt årets Amnesty-pris for hennes sterke engasjement for flyktnings og asylsøkeres rettigheter og et årelangt arbeid for å sikre at mennesker på flukt fra tortur og mishandling får et tilpasset behandlingstilbud. I 2005 ble Sveaass valgt inn i FN's Torturkomité. Hun ble i oktober i år gjenvalgt for en ny fireårs periode og er for tiden det eneste norske medlemmet i FN's traktatorganer. Sveaass er utdannet ved Psykologisk Institutt ved Universitetet i Oslo. Cand.psychol. i 1975, og dr. psychol. i 2001. Hun er spesialist i klinisk psykologi. Sveaass har arbeidet ved spesialskole og i pedagogisk-psykologisk tje-

ne (PP-tjenesten) i mange år. Siden 1986 har hun vært heltidsengasjert i arbeidet med flykninger og asylsøkere. Hun har arbeidet ved Psykososialt team for flykninger og ved Psykososialt senter for flykninger, og har senere ledet Seksjon for flykningehelse og tvungen migrasjon ved Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS). Fra høsten 2008 har Sveaass arbeidet som førsteamanuensis ved Psykologisk Institutt ved Universitetet i Oslo. Hun er også formann i Menneskerettighetskomiteen til Norsk psykologforening. Amnesty-prisen blir i år delt ut for femte gang. Tidligere vinnere er Liv Jessen (2004), Vibeke Omberg (2005), Tore Sandberg (2006), Mahmood Amiry-Moghaddam (2007) og Vinje kommune (2008).

Per-Ivar Nikolaisen har begynt som informasjonsansvarlig i Forum for utvikling og miljø. Han har tidligere vært fast frilanser i Bistandsaktuelt, og har arbeidet blant annet for Aftenposten.

Vi ønsker våre lesere en god jul og et godt nytt år!

GRATIS PEDAGOGISK OPPLEGG FOR 10. TRINN, 1.-3. VGS OG FOLKEHØYSKOLER

Norad ønsker velkommen til Utviklingshuset - et helt nytt besøks- og opplevelsessenter om bistand og utvikling.

Aktiviser elevene i Utviklingslab - et interaktivt rollespill om internasjonal utviklingspolitikk og fattigdomsbekjempelse.

Målsetning og innhold er forankret i Kunnskapsløftet.

Varighet 2 timer.

utviklingshuset

Rådhusplassen ved siden av Nobels Fredssenter | Tel 954 52 000 | post@utvikling.no | www.utvikling.no

RØD TRÅD

Litt mer enn krig og katastrofer...

Er du opptatt av utviklingslandenes situasjon? Er du interessert i å lese om den økonomiske og politiske utviklingen? Om de mange små skrittene for å unngå sult-katastrofer og krig? Nå har du muligheten.

Nå 27.000 lesere!

X JA, jeg vil ha et gratis-abonnement på fagbladet Bistandsaktuelt.

Navn _____
 Gate- og/eller leilighetsadresse (etasje og leilighetsnummer, hvis mulig) _____
 Postboks _____
 Postnummer Poststed _____

NB! Vennligst oppgi gate-/leilighets- og evt. postboksadresse. Hoveddelen av opplaget distribueres med avisbud.

Du kan også tegne abonnement direkte på www.bistandsaktuelt.no

PORTO

bistandsaktuelt

Norad,
boks 8034 Dep.,
0030 OSLO

Norad

ISSN 1501-0201

Redaksjonen avsluttet:
Tirsdag 15. des. 2009

Opplag - denne utgaven:
18 300 eksemplarer

Bistandsaktuelt er medlem av:

Fagpressen

Neste **bistandsaktuelt** utkommer ca. 29. januar

10-2009 - 12. ÅRGANG bistandsaktuelt

Fagblad om utviklings-samarbeid

Redaksjonen arbeider i henhold til pressens Vær Varsom-plakat og Lov om redaksjonell frihet i media.

Det er bladets redaktør som har ansvaret for innholdet i bladet.

Ansvarlig redaktør:
Gunnar Zachrisen
gz@norad.no

Debattredaktør:
Thore Hem
tgh@norad.no

Nettavisredaktør:
Jan Speed
jasp@norad.no

Journalister:
Liv R. Bjergene
lrb@norad.no
Tor Aksel Bolle
toab@norad.no
Per-Ivar Nikolaisen
pein@norad.no
Hege Opseth
heop@norad.no
Marta Camilla Wright
martacamillaw@hotmail.com

Administrasjon:
Ba-Musa Ceessay
Ellen Rojahn

Redaksjonsråd
Jens Barland
Laila Bokhari
Eva Bratholm
Tone Lindheim
Anne Lene Dale Sandsten
Anne Hege Simonsen

Internett:
www.bistandsaktuelt.no

Postadresse:
Boks 8034 Dep.,
0030 Oslo

Kontoradresse:
Ruseløkkv. 26 (6. etg.)

Telefoner:
22 24 20 30
(sentralbord)
22 24 20 40 (redaksjon)
22 24 05 72 (annonser)

E-post redaksjon:
gz@norad.no

E-post annonser:
toab@norad.no

Design og produksjon:
Akela grafisk design,
Fred Isaksen, Larvik #51112

Trykk:
Nr1 Trykk as

Abonnement:
Bistandsaktuelt, Norad,
Boks 8034 Dep.,
0030 Oslo
Telefon: 22 24 20 59
E-post: adr-ba@norad.no
Abonnementet er gratis.

Utgiver:

VISSTE DU AT...
70 prosent av Afrikas befolkning nå bor innen rekkevidde av mobilsignaler. I 1999 var tallet fem prosent.

Kilde: Verdensbanken

«En mann er ikke nødvendigvis sivilisert selv om han går med turban.»

Ordtak på swahili

Søker tilflukt i Oslo

Fribyforfatterens dikt har provosert kenyanske myndigheter

Poesi kan være et mektig våpen. Diktene til den kenyanske forfatteren Philo Ikonya har ført henne til «fribyen» Oslo. For å gå i dekning fra vold og trusler.

YTRINGSFRIHET

■ MARTA CAMILLA WRIGHT

– Det viktigste stedet inni meg ble ødelagt: Freden, sier den nye fribyforfatteren i Oslo, Philo Ikonya.

Kenyaneren er tv-journalist og menneskerettighetsaktivist. Og forfatter. Siden 1991 har 51-åringen også skrevet poesi som er direkte relatert til politiske hendelser.

– Jeg satte i gang en protestaksjon under urolighetene etter valget i 2007.

Ideen var også poetisk – å gå med striesekker for å vise sin motsand.

– Jeg fikk med meg en gruppe damer på å gå ut i gatene med sekker. Det var en stille beskjed om at ting var galt i landet vårt.

Banket opp og truet. De andre damene fikk etter hvert kalde føtter, men modige Ikonya fortsatte å gå alene i gatene for å vise sin avstandtagen fra volden. Kledd i en sekk.

– Jeg vil ha landet mitt tilbake. Etter valget i 2002 da Kibaki og regnbuealliansen vant på sitt reformprogram, hadde vi håp om at det skulle bli bedre.

Men det ble det ikke, mener Ikonya, som henviser spesielt til situasjonen når det gjelder menneskerettighetene. Blant dem er ytringsfrihet hennes hjertebarn.

– I 2007 så jeg vold jeg aldri hadde trodd jeg skulle se i mitt liv. Jeg og flere andre journalister fikk gradvis mindre tid på lufta. Vi fikk ikke lov å rapportere i media. Men jeg ville ikke tie, sier Ikonya.

Selv er hun blitt arrestert tre ganger og har blitt truet på livet.

– Tidligere i år ble jeg banket opp av en politimann. Det har traumatisert meg. Da presidenten også uttalte at det er ikke noe galt med landet vårt, men at det er menneskerettighetsaktivistene som ødelegger bildet av Kenya, gikk det opp for meg at jeg ville ut av landet en stund.

Vil kjempe for barna. – Folk rundt meg begynte å bli redde og ba meg om å slutte med protestaksjonene. Men jeg ville ikke slutte. Alt jeg gjorde var fredelig.

Men det hjalp ikke. Aksjonene og diktene ble for mye for de kenyanske myndighetene.

– Jeg skjønnte at jeg trengte tid til å samle meg igjen, så jeg søkte om å bli fribyforfatter og ble akseptert.

De to årene i Norge planlegger hun å bruke på å skrive og å fortsette å kjempe for menneskerettighetene. Hun har tre romaner hun skal

Fribyforfatteren **Philo Ikonya** er på plass i vinter-Oslo.

FOTO: MARTA CAMILLA WRIGHT

Tidligere i år ble jeg banket opp av en politimann. Det har traumatisert meg.

Philo Ikonya, fribyforfatter.

finpusse på og som hun håper å få utgitt.

– Jeg vil gjerne skrive barnelitteratur. Jeg tror at hvis vi er sterke, vil barna våre bli sterke.

Ikonya har selv en sønn på 14 år.

– Jeg vil fortsette å kjempe, også på grunn av ham og hans fremtid, forsikrer Philo Ikonya. ■

Deichmanske bibliotek administrerer Oslo bys fribyordning. På disse sidene finner du informasjon om ordningen: www.deichmanske

bibliotek.oslo.kommune.no/friby

Hvis du vil lese fribyforfatteres tekster: De stemmeløses røst: norske

fribyforfattere gjennom ti år, Kjell Olaf Jensen (red), Cappelen Damm 2008.

FRISTEDER FOR FORFULGTE

■ På initiativ fra Salman Rushdie opprettet Det Internasjonale Forfatterparlamentet (IPW) i 1994 et internasjonalt nettverk av fristeder for forfulgte forfattere.

■ I Norge er det syv slike fribyer: Oslo, Stavanger, Kristiansand, Trondheim, Tromsø, Molde og Skien.

■ Benevnelsen **friby** knyttes til en by som har påtatt seg ansvaret å være vertskap for en forfulgt forfatter, i en periode på to år.